

Lappajärven kunnan kulttuurihyvinvointisuunnitelma

Luonnos 29.1.2026

Sisällysluettelo

Saatesanat

1. Kulttuurihyvinvointisuunnitelma – mitä se on?
2. Kulttuurihyvinvoinnin käsitteistä
 - 2.1 Kulttuuri
 - 2.2 Kulttuurihyvinvointi
 - 2.3 Kulttuurihyvinvointipalvelut
 - 2.4 Saatavuus ja saavutettavuus
 - 2.5 Kulttuuriin osallistuminen ja osallisuus
3. Kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuuksia
 - 3.1 Kulttuurihyvinvoinnin perusta
 - 3.2 Kulttuurihyvinvointitoimintaa ohjaavat lait
 - 3.3 Maailman terveysjärjestö WHO:n suositukset
4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen eli HYTE
 - 4.1 Hyvinvointikertomus
 - 4.2 TEAvisari
 - 4.3 HYTE-toimintamallit ja -raportit
 - 4.4 Hyvinvointi Lappajärven kunnan strategioissa ja suunnitelmissa
5. Lappajärven kunnan hyvinvointisuunnitelman toimeenpanosuunnitelma
 - 5.1 Visio
 - 5.2 Tavoitteet, toimenpiteet ja toteuttajat
 - 5.3 Kulttuurihyvinvoinnin tavoitteet ja toimenpiteet kunnan toimintaan liittyen
 - 5.3.1 Rakenteelliset tavoitteet
 - 5.3.2 Yhteistyön tavoitteet
 - 5.3.3 Palveluiden kehittämisen tavoitteet
 - 5.3.4 Tiedon ja osaamisen tavoitteet
 - 5.3.5 Saavutettavuuden ja osallisuuden tavoitteet
 - 5.4 Kulttuurihyvinvoinnin tavoitteet ja toimenpiteet kohderyhmittäin
 - 5.4.1 Lapset, nuoret eli 0–15-vuotiaat ja lapsiperheet
 - 5.4.2 Nuoret aikuiset eli 16–24-vuotiaat
 - 5.4.3 Työikäiset eli 25–64-vuotiaat
 - 5.4.4 Ikäihmiset eli yli 65-vuotiaat
 - 5.4.5 Osallistumiseensa erityistä tukea tarvitsevat
 - 5.4.6 Kaikille kohderyhmille yhteiset tavoitteet ja toimenpiteet
 - 5.4.7 Ehdotukset sisällönkehittämiseen ja investointeihin
6. Viestintä
7. Kulttuurihyvinvoinnin toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä
 - 7.1 Kulttuurihyvinvoinnin palveluohjaus
 - 7.2 Elintapaohjaus
 - 7.3 Kulttuurihyvinvoinnin lähetemallit
 - 7.4 Kaikukortti

- 7.5 Aktiivipassi
- 7.6 Kulttuurikaveritoiminta
- 7.7 Henkilökohtaiset kulttuurihyvinvointisuunnitelmat ja kulttuurikirjaaminen
- 7.8 Kulttuurinen vanhustyö
- 7.9 Ikäystävällinen kulttuuri
- 7.10 Kulttuurikasvatussuunnitelmat
- 7.11 100 minuuttia kulttuuria – kulttuurihyvinvointisuositus
- 7.12 Harrastamisen Suomen malli
- 7.13 Yhteistyömallit
- 7.14 Lahjoita lukuhetki -toimintamalli
- 7.15 Taiteen ja kulttuurin menetelmiä ja toimintamalleja
- 7.16 Kulttuuripalvelutarjotin ja kulttuuripankki

8. Seuranta ja arviointi

Lähteet

Liitteet 1–4

Saatesanat

Lappajärven kunnan kulttuurihyvinvointisuunnitelma on nyt valmistunut. Se otetaan käyttöön ja toimeenpantavaksi vuonna 2026. Kulttuurihyvinvointisuunnitelma on tarkoitettu ohjaamaan ja kehittämään kulttuurin hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa kotikunnassamme.

Kulttuuri ja hyvinvointi ovat molemmat laajoja ja moninaisia käsitteitä. Kulttuuri sanan alkuperä tarkoittaa viljelystä, aluksi maanviljelyä ja sittemmin hengen viljelyä. Hyvinvointi on ihmisenä elämisen ja toimimisen peruslähtökohta. Hyvinvoiva ihminen jaksaa paremmin, kokee iloa ja innostusta sekä näkee ympärillään mahdollisuuksia. Hyvinvoinnin käsite on sukua terveyden, onnellisuuden, tyytyväisyyden ja hyvän elämän käsitteille. Taide on ilmaisen viestinnän, kannanoton ja mielihyvän tuottamisen väline.

Kulttuurihyvinvoinnilla tarkoitetaan jaettua kokemusta siitä, että kulttuuri ja taide lisäävät hyvinvointia ja ovat yhteydessä terveyteen. Kulttuurihyvinvoinnin perustana ovat kulttuuriset oikeudet, jotka turvataan perustuslaissa. Ne tarkoittavat yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuutta ilmaista itseään vapaasti. Jokaisella on oikeus kulttuuriin, nauttia taiteesta ja kulttuurista kokijana, mutta myös toimia itse taiteen tekijänä.

Kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa on tehty yhteistyössä ja osallistavasti. Sisällöstä on viestitty ja keskusteltu eri toimijoiden kanssa. Sen sisältöön on voinut antaa omat näkemyksensä nettikyselyn ja työpajatyöskentelyn kautta. Kulttuurihyvinvoinnin nettikysely antoi pohjan kulttuurihyvinvoinnin kehittämiselle ja toimenpiteille. Kyselyssä selvitettiin kulttuuripalveluiden käyttöä, kulttuurikohteiden ja kulttuuri toiminnan tunnettuutta, kulttuuripalveluiden arviointia, toiveita kulttuuripalveluista, näkemyksiä kulttuuri toimintaan liittyvästä viestinnästä. Kysymykset olivat pisteytystehtäviä, monivalintatehtäviä sekä avoimia tehtäviä, joihin sai kirjata ruusuja, risuja ja kehittämisideoita. Kyselyn pohjalta kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa työstettiin työpajassa. Näistä saatu materiaali on hyödynnetty kulttuurihyvinvointisuunnitelmassa.

Kulttuurihyvinvointisuunnitelmassa esitetään käsitteitä ja kulttuurihyvinvoinnin tietoperustaa sekä kulttuurihyvinvoinnin hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja. Keskeisin osa on visio, tavoitteet ja toimenpiteet. Tavoitteita ja toimenpiteitä on kirjattu kohderyhmittäin. Niitä on melko runsaasti. Tarkoitus on, että niistä voidaan poimia vuosittain toteuttavia. Kaikkea ei ole tarkoitus toteuttaa nyt ja heti kerralla. Osa tavoitteista ja toimenpiteistä on myös sellaisia, joita jo nyt vuosittain toteutetaan. Niiden mukanaolo helpottaa toteutuksen seuranta ja arviointia, esimerkiksi kirjaamista hyvinvointikertomukseen ja TEA-viisarin keruuseen, ”nämä olemme tehneet”.

Kulttuurihyvinvointisuunnitelman toteuttaminen on yhteistyötä, laaja ja monialaista yhteistyötä. Kaikkien tavoitteiden osalle on kirjattu keskeiset toteuttajat, jotka yhteistyössä vastaavat toteutuksesta. Kunta koordinoi toteutusta. Yhteistyön kautta myös saadaan kaikkien toteuttajien työ mukaan seurantaan ja arviointiin.

Toivotaan, että eri toimijat ottavat kulttuurihyvinvointisuunnitelman omakseen ja osallistuvat yhteistyössä suunnitelman toteutukseen aktiivisesti, innolla ja hyvillä mielin. Suunnitelman toteuttaminen palvelee kaikkia kuntalaisia vauvasta vaariin ja siinä samalla myös kesäasukkaitamme ja matkailijoita. Kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa toteuttaessamme luomme kuntalaisille iloa, tyytyväisyyttä, onnellisuutta, terveyttä ja HYVINVOINTIA.

1. Kulttuurihyvinvointisuunnitelma – mikä se on?

Kulttuurihyvinvointisuunnitelma on strateginen asiakirja, joka ohjaa kunnan toimijoita kehittämään kulttuurin hyvinvointia ja terveyttä edistävää toimintaa. Suunnitelman tavoitteena on edistää kulttuurin ja taiteen keinoilla alueen asukkaiden hyvinvointia, vahvistaa kulttuuristen oikeuksien toteutuminen kaikille ja kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja. Tärkeää suunnitelmassa on monimuotoisuus. Kulttuurihyvinvointisuunnitelmat laaditaan yleensä monialaisena yhteistyönä taide- ja kulttuuritoimijoiden kanssa.

Lappajärven kunnan kulttuurihyvinvointisuunnitelma on osaltaan ohjaamassa Lappajärvellä tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä Lappajärvellä. Kulttuurihyvinvointisuunnitelma ohjaa ja tukee valmistelutyötä, päätöksentekoa ja toimeenpanoa kunnassa. Se koskee kaikkia hyvinvoinnin, terveyden, kunnan palvelujen (opetus ja kasvatusta, kulttuuri-, kirjasto-, sivistys-, liikunta-, nuorisotoimi, työllisyys- ja kotoutumispalvelut sekä suunnittelu) ja kulttuurin ja taiteen parissa työskenteleviä.

Kulttuurihyvinvointisuunnitelma on tarkoitettu päätöksenteon tueksi. Se tukee kuntien lakisääteisen hyvinvointikertomuksen toimeenpanoa. Kulttuurihyvinvointisuunnitelmassa esitetään visio, kehittämisen painopisteet ja tavoitteet sekä toimenpiteet kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi. Se linjaa, että eri toimijat, kuten kunta, kolmas sektori, kulttuurikenttä ja elinkeinoelämä toimeenpanevat yhteistyössä suunnitelmassa asetettuja tavoitteita.

Lappajärven kunnan kulttuurihyvinvointisuunnitelman tavoitteena on edistää kunnan asukkaiden hyvinvointia, terveyttä ja osallisuutta, vähentää eriarvoisuutta ja auttaa turvaamaan kulttuuristen oikeuksien toteutuminen jokaiselle lappajärveläiselle. Kulttuurin ja taiteen mahdollisuudet liittyvät edellä mainittujen lisäksi sosiaalisten ja terveysongelmien ennaltaehkäisyyn, osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden vahvistamiseen, sairauksien hoitoon ja hallintaan, kasvun ja kehityksen tukemiseen, koetun hyvinvoinnin ja terveyden sekä merkityksellisyyden kokemusten lisäämiseen. Taide julkisena palveluna voi tutkitusti lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Kulttuurihyvinvoinnin toimintamallien ja monialaisen osaamisen vahvistamisen avulla luodaan sosiaalisesti ja eettisesti kestävää hyvinvointia. Kulttuurihyvinvoinnin toteutuminen edellyttää eri toimijoiden määrätietoista sitoutumista ja osaamista, monimuotoista kulttuuritarjontaa ja rakenteet aidolle yhteistyölle.

Kulttuurihyvinvoinnin portaat teoksesta Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja, 2020.

2. Kulttuurihyvinvoinnin käsitteistä

2.1 Kulttuuri

Laajasti ymmärrettynä kaikki inhimillinen toiminta on kulttuuria. YK:n kasvatusta, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescon mukaan "Kulttuuri on yhteiskunnan tai ihmisryhmän henkisten, aineellisten, älyllisten ja emotionaalisten ominaisuuksien koostumus, ja se sisältää taiteiden ja kirjallisuuden lisäksi elintavat, yhteiselämän, arvojärjestelmät, traditiot ja uskomukset." Rajatun määritelmän mukaan kulttuurilla tarkoitetaan ammattilaisten ja harrastajien tuottamaa kulttuuritoimintaa ja palveluja. Tässä yhteydessä kulttuuria käsitellään rajatun määritelmän mukaisesti.

2.2 Kulttuurihyvinvointi

Kulttuurihyvinvointi on monitahoinen ilmiö sekä käsite, joka on vakiintunut 2010-luvulla kattokäsitteeksi puhuttaessa taiteen ja kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista sekä laajemmin ihmisen kulttuurisista oikeuksista. Käsitteen ytimessä on koettu hyvinvointi ja hyvä elämä kulttuurin ja taiteen parissa sekä sen välityksellä. Kyse on taideharrastamisesta eri muodoissa: kokijana, tekijänä ja osallistujana.

Perustana on henkilökohtainen taide- ja kulttuurisuhde. Kulttuurin ja taiteen vaikutusten kokeminen perustuu jokaisen henkilökohtaiseen taidesuhteeseen, joka elämän aikana on syntynyt. Mitä vahvempi ja kiinteämpi suhde on, eli mitä enemmän henkilön historiassa on omakohtaisia kokemuksia taiteesta ja kulttuurista, sitä väkevämpi ja voimakkaampi vaikutus on. Taide vaikuttaa myös ensikertalaiseen. Koskaan ei ole liian myöhäistä päästä osalliseksi taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista. Mutta mitä vahvempi taidesuhte on, sitä paremmin henkilö kykenee hyötymään taiteen vaikutuksista ja havaitsemaan taidetta ympäristössään.

Kulttuurihyvinvointi on omaa hyvää arkea, jonka kulttuuriset sisällöt ja merkitykset ovat muotoutuneet kiinteänä osana kunkin ihmisen elämänkaarta, arvomaailmaa, tottumuksia ja muistojen maisemia.

Taide ja kulttuuri ymmärretään osana hyvää elämänlaatua ja elinikäistä oppimista: ihminen on kulttuurin kokija ja toimija, jolla on kulttuurisia tarpeita ja oikeuksia. Näiden täyttyminen ja toteutuminen on kulttuurihyvinvointia: jokainen on jollain tavalla kulttuurinen, luova, itseään ilmaiseva ja kommunikoiva olento riippumatta iästään, voinnistaan tai elinolosuhteistaan.

2.3 Kulttuurihyvinvointipalvelut

Kulttuurihyvinvointiala on toiminnan, kehittämisen, koulutuksen ja tutkimuksen kenttää, jossa rakennetaan ja sovelletaan eri taiteenalojen ja sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialojen yhteistyöstä syntyviä sisältöjä ja menetelmiä sekä näihin kytkeytyvää tietoa.

Kulttuurihyvinvointipalvelut ovat asiakas- ja tarvelähtöisiä, matalan kynnyksen räätälöitäviä palveluita, joilla on terveyttä ja hyvinvointia edistäviä tavoitteita. Ne voivat esimerkiksi lisätä toimintakykyä, elämänhallinnan tunnetta ja koettua terveyttä, ehkäistä yksinäisyyttä ja sosiaalista eriytymistä, lisätä osallisuutta ja oikeutta itseilmaisuun, parantaa työhyvinvointia tai tukea mielenterveyttä.

Kulttuurihyvinvointipalveluita kehittävät ja toteuttavat taiteen, kulttuurin, sosiaali-, terveys- ja kasvatustyön ammattilaiset moniammatillisessa yhteistyössä. Palveluohjauksessa kulttuurihyvinvointipalvelut huomioidaan osana terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen palveluita kaikissa ikäryhmissä. Palveluja toteutetaan esimerkiksi erilaisissa sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja palveluyksiköissä, jolloin ne tavoittavat erityisesti yleisen kulttuuritarjonnan ulkopuolelle jääviä kohderyhmiä.

2.4 Saatavuus ja saavutettavuus

Kulttuuripalvelujen saatavuudella tarkoitetaan sitä, kuinka paljon ja minkälaisia kulttuuripalveluita on tarjolla. Saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, miten hyvin kulttuuripalvelut ovat erilaisten ihmisten käytettävissä osallistumisen esteistä huolimatta. Osallistumisen esteet voivat liittyä aisteihin, viestintään, ymmärtämisen vaikeuteen, asenteisiin, fyysiseen sukupuoleen tai sosiaalisiin tai taloudellisiin tekijöihin.

2.5 Kulttuuriin osallistuminen ja osallisuus

Kulttuuriin osallistumisella voidaan tarkoittaa kulttuurin kuluttamista, kuten osallistumista erilaisiin taide- ja kulttuuritapahtumiin tai -palveluihin sekä omaehtoista taiteen tekemistä ja luomista. Kulttuuriin osallistuminen kytkeytyy moniin tekijöihin, kuten ikään, sukupuoleen, koulutukseen ja tulotasoon, palvelujen määrään ja monipuolisuuteen sekä palvelujen järjestämisen tapoihin. Kulttuuriin osallistumiseen vaikuttavat merkittävästi myös osallistujien omat mieltymykset, kiinnostukset ja odotukset, kyvyt ja valmiudet sekä aikaisemmat kokemukset.

Osallisuutta kulttuuriin voidaan tarkastella muun muassa poliittisen tai sosiaalisen ulottuvuuden näkökulmasta. Poliittisen ulottuvuuden näkökulmasta huomio kiinnittyy kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen sekä esimerkiksi kansalaisten mahdollisuuteen osallistua kulttuuritoimintojen kehittämiseen sekä niistä päättämiseen. Sosiaalisen ulottuvuuden näkökulmasta osallisuus näyttäytyy erityisesti syrjäytymisen vastavoimana, yksilön voimaantumisenä. Sosiaalisen osallisuuden voi ajatella sisältävän osallistumisen lisäksi myös kokemuksen kuulumisesta, osallisuudesta ja identiteetistä.

3. Kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuuksia

3.1 Kulttuurihyvinvoinnin perusta

Kulttuurihyvinvoinnin perustana ovat kulttuuriset oikeudet. Ne tarkoittavat yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuutta ilmaista itseään vapaasti. Suomen perustuslaissa kulttuuriset oikeudet – jokaisen oikeus kehittää itseään, taiteen vapaus sekä oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin – turvataan osana sivistyksellisiä oikeuksia. Julkinen valta luo edellytyksiä oikeuksien toteutumiselle ylläpitämällä ja tukemalla kirjastolaitosta ja kulttuurilaitoksia sekä avustamalla ja muulla tavoin mahdollistamalla taiteen harjoittamista ja kulttuuritoimintoja. Taide- ja taitoaineita opetetaan yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa, taiteen perusopetuksessa ja vapaassa sivistystyössä. Taidekasvatusta annetaan myös varhaiskasvatuksessa. Perustuslaissa vahvistetaan myös vastuu ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä.

Kulttuuristen oikeuksien toteutuminen ja ihmisten osallisuus lähiyhteisöihinsä ja koko yhteiskuntaan lisää osallistumista kulttuuriin, mikä puolestaan vahvistaa demokratiaa. Kulttuurin vaikutukset säteilevät laajasti yhteiskuntaan ja ihmisten hyvinvointiin.

Kulttuuriset oikeudet turvataan YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa (1948) ja kulttuuriset oikeudet sisältyvät myös YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen, jonka Suomi on ratifioinut vuonna 1975.

Asuinpaikka, elinympäristö, ikä, sukupuoli, terveydentila, toimintakyky, kieli, varallisuus tai etninen, uskonnollinen tai kulttuurinen tausta eivät saa olla esteenä kulttuuriin osallistumiselle ja hyvälle elämälle. Kulttuurihyvinvoinnin perusta on kulttuuristen oikeuksien yhdenvertaisen toteutumisen sekä hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden edistämisessä. Kulttuurihyvinvointi pohjaa monialaiseen yhteistyöhön, ja sen perusta rakentuu useiden eri lakien kokonaisuudesta.

KULTTUURIHYVINVOINNIN ULOTTUVUUKSIA

Kuva artikkelista Lilja-Viherlampi, L-M.; Rosenlöf, A-M. 2019. *Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi*.

3.2 Kulttuurihyvinvointitoimintaa ohjaavat lait

Kulttuuri-toiminnan järjestäminen ja kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ovat kunnan perustehtäviä. Kulttuurihyvinvointitoiminnan kehittämiseksi löytyy lainsäädännöllinen perusta useista eri laeista, joista yksi keskeisimmistä on laki kuntien kulttuuri-toiminnasta (2019).

Kulttuuri-toimintalain (166/2019 § 3) määrittelemien tehtävien mukaan kuntien tulee:

- 1) edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä
- 2) luoda edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle
- 3) edistää kulttuurin ja taiteen harrastamista sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa
- 4) tarjota mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen eri muotojen ja alojen tavoitteelliseen taide- ja kulttuurikasvatukseen
- 5) edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa
- 6) edistää kulttuuria ja taidetta osana asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä paikallista ja alueellista elinvoimaa
- 7) edistää kulttuurista vuorovaikutusta ja kansainvälistä toimintaa sekä toteuttaa muita kulttuuriin ja taiteeseen liittyviä toimia.

Kulttuuri ja taide ovat osa jokapäiväistä elämää, ja näin myös osa hoivaa ja hoitoa. Lait mahdollistavat taiteen ja kulttuurin hankkimisen myös sosiaali- ja terveyspalveluna. Kulttuurihyvinvointitoiminnan lainsäädännöllinen perusta sosiaali- ja terveydenhuollossa muodostuu muun muassa terveydenhuoltolaista (2010), sosiaalihuoltolaista (2014), laista ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (2012), laista sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (2021), laista hyvinvointialueesta (2021), vammaispalvelulaista (2023) ja yhdenvertaisuuslaista (2014).

Esimerkiksi sosiaalihuoltolain 1 §:ssä todetaan lain tehtäviksi 1) edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta; 2) vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta; 3) turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet.

Kulttuurihyvinvointitoiminnan kehittämiseksi löytyy lainsäädännöllinen perusta myös kuntalaista (2015), laista yleisistä kirjastoista (2016), museolaista (2019) ja laista vapaasta sivistystyöstä (1998).

Kulttuurihyvinvoinnin kehittäminen on osa laajaa monialaista yhteistyötä. Siksi on tärkeää tiedostaa eri alojen ammattilaisten toiminnan taustalla vaikuttava lainsäädäntö. Kulttuurihyvinvointityötä- ja toimintaa määrittävät myös muun muassa järjestöjä, yhdistyksiä, yksityistä sektoria ja kulttuurikenttää koskevat lait.

Lakien lisäksi kulttuurihyvinvointitoimintaa kansallisesti, alueellisesti ja paikallisesti ohjaavat eri hallinnonalojen ministeriöiden suositukset ja lakeihin kirjatut yleissopimukset.

3.3 Maailman terveysjärjestö WHO:n suositukset

Maailman terveysjärjestö WHO julkisti ensimmäisen taiteen, terveyden ja hyvinvoinnin yhteyksiä käsittelevän tutkimuskatsauksen vuonna 2019. Tämä tutkimuskooste sisälsi yli 900 tutkimusraporttia ja 3000 yksittäistä tutkimusta. Sen mukaan kulttuurin ja taiteen vaikutukset ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen ovat kiistattomat. WHO:n raportti antaa konkreettiset suositukset, miten kulttuuri-, sosiaali- ja terveysala voidaan integroida terveyden ja hyvinvoinnin tueksi:

- 1) Taiteen ja kulttuurin merkitys sekä lisäarvo terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä tunnustetaan yleisesti.

- Tuetaan merkittävään tutkimusnäyttöön perustuvien toimenpiteiden käyttöönottoa, kuten taidetoiminnan sisällyttämistä muistihäiriöistä kärsivien henkilöiden arkeen ja yhteisöllisten taideohjelmien toteuttamista mielenterveyden tukemiseksi.

- Varmistetaan monipuolisten taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuus ja saavutettavuus kaikille väestö- ja ikäryhmille, erityisesti vähemmistöille.
- Taide- ja kulttuuriorganisaatiot ottavat terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen strategiseksi osaksi työtään.
- Edistetään aktiivisesti yleistä tietoisuutta taideosallistumisen terveyshyödyistä.

2) Kulttuurihyvinvoinnin kenttä vaatii sektorirajat ylittävää monialaista yhteistyötä.

- Vahvistetaan kulttuuri-, sosiaali- ja terveysalojen yhteistyörakenteita rahoittamalla toimintaa poikkisektorisesti.
- Vahvistetaan sote-sektorin lähetekäytäntöjä ottamalla kulttuurilähetemalli käyttöön.
- Tuetaan kulttuurihyvinvointiosaamisen sisällyttämistä terveydenhuollon ammattilaisten koulutukseen klinisten-, henkilökohtaisten- ja vuorovaikutustaitojen parantamiseksi.

WHO:n raportti jaottelee selkeästi taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset sairauksien ennaltaehkäisyyn, terveyden edistämiseen sekä sairauksien hallintaan ja niiden hoitoon. Tutkimusraportin mukaan on runsaasti näyttöä siitä, että taidetoimintaan osallistuminen voi auttaa parantamaan terveyttä ja hyvinvointia, ehkäistä lukuisia psyykkisiä ja fyysisiä sairauksia sekä hoitaa ja auttaa selviytymään useiden akuuttien ja kroonisten sairauksien kanssa. Osallistuminen kulttuuriin ja taiteisiin kokijana ja tekijänä edistää terveyttä ja hyvinvointia sekä ennaltaehkäisee mahdollisia terveysongelmia. Osallistuminen voi myös ehkäistä joitakin psyykkisiä ja fyysisiä sairauksia, auttaa sairauksien hoidossa ja niiden kanssa selviytymisessä.

4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen eli HYTE

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) tukee kuntia ja hyvinvointialueita hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. THL tuottaa tietoa väestön hyvinvoinnista ja terveydestä, terveyden edistämisen hyvistä käytännöistä sekä menetelmistä ja työvälineistä. Hyvinvointialueiden ja kuntien yhteistyössä painopiste on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. THL myös ohjaa kuntia ja hyvinvointialueita hyödyntämään tietolähteitä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä ja siihen liittyvässä päätöksenteossa. Tietolähteitä ovat muun muassa kansalliset tietopalvelut kuten TEAvisari, SOTKANet ja kouluterveyskyselyt.

4.1 Hyvinvointikertomus

Lappajärvellä hyvinvoinnin edistämistyötä ohjaa laaja hyvinvointikertomus ja -suunnitelma, jonka kunnanvaltuusto hyväksyi lokakuussa 2023. Hyvinvointikertomus on kunnan ja hyvinvointialueen hyvinvointipolitiikan suunnittelun, seurannan, arvioinnin ja raportoinnin työväline. Kunnan on seurattava asukkaattensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin sekä kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain, minkä lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmisteltava laajempi hyvinvointikertomus. Hyvinvointikertomuksessa kuvataan kuntalaisten hyvinvointia kokonaisvaltaisesti eri ikäryhmät ja palvelualueet huomioiden.

Lappajärven kunta tekee hyvinvointisuunnitelmat valtuustokausille. Vuoden 2026 aikana tehdään hyvinvointisuunnitelma valtuustokaudelle 2025–2029. Valtuuskaudella 2021–2025 Lappajärven kunnan hyvinvointisuunnitelma pohjasi Etelä-Pohjanmaan hyvinvointisuunnitelmaan, jossa oli kolme keskeistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopistettä: työ- ja toimintakyky, hyvinvoiva arki sekä elämänlaatu ja mielen hyvinvointi. Hyvinvointisuunnitelmissa nousee esille myös kulttuurihyvinvointiin liittyviä asioita muun muassa: lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien tukeminen, harrastamisen Suomen mallin -toiminta, kulttuuritoiminnan järjestäminen ikäihmisten palveluyksiköihin, kulttuurikaveri-toiminta ja

kaikukortti-toimintamalli. Kunnan hyvinvointisuunnitelman taustalla on myös Lasten ja nuorten maakunnallinen hyvinvointisuunnitelma, jossa kunta on huomioitu toimenpideosiossa.

Lappajärvellä on myös toteutettu säännöllisesti kouluterveyskyselyjä, joiden tuloksia on hyödynnetty toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Niiden tuloksia on käytetty aihe- ja ikäryhmäkohtaisesti hyvinvointikertomuksen laadinnassa.

4.2 TEAvisari

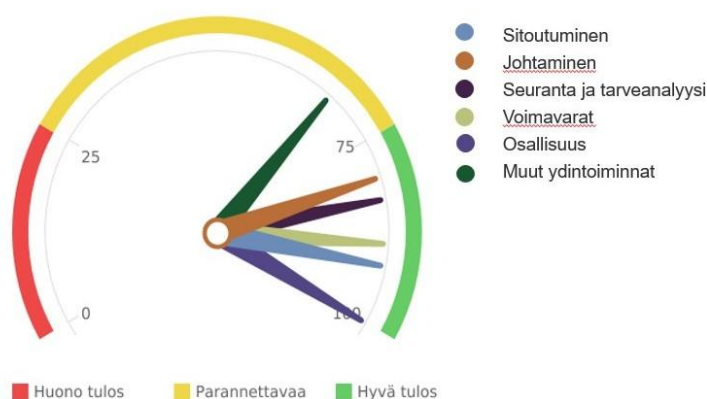
TEAvisari on THL:n ylläpitämä verkkopalvelu ja työväline kunnille, hyvinvointialueille ja kouluille. TEAvisarin tiedot kuvaavat terveydenedistämisasiäsuutta eli kunnan ja hyvinvointialueen toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Palvelu tukee kuntien ja alueiden terveydenedistämistyön suunnittelua ja johtamista. Terveydenedistämisasiäsuuden (TEA) ulottuvuudet kuvaavat toimintaa eri näkökulmista. Perusajatuksena on, että toimiakseen laadukkaasti ja tehokkaasti kunnan on huomioitava kaikki nämä näkökulmat. Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen näkökulmat ovat sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, yhteiset käytännöt, osallisuus muut ydintoiminnot. Terveydenedistämisasiäsuutta mitataan kahden vuoden välein TEAvisarissa seuraavilla toimialueilla: hyvinvointialueet, perusopetus, lukiokoulutus, ammatillinen koulutus, liikunta, kuntajohto, kulttuuri.

TEAvisaria varten kerätyt tiedot pisteytetään toiminnan laadun mukaan. Kuntien terveydenedistämisasiäsuuden tulokset ilmoitetaan työkalussa pistemäärän 0–100 välillä. Jokainen ulottuvuus jakautuu osakokonaisuuksiin. Pistemäärät ilmaistaan myös värikoodeilla. Vihreä tarkoittaa hyvää laatua (pisteet 75–100), keltainen parannettavaa (pisteet 25–74) ja punainen huonoa laatua (pisteet 0–24).

Vuoden 2025 TEAvisari-tiedonkeruu kertoo, että kulttuuritoimijoiden ja kunnan väliset yhteistyörakenteet ovat vahvistuneet. Kunnat myös tukevat kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia kulttuuritoimintaan yhä yleisemmin, esimerkiksi viemällä kulttuuripalveluita lähioihin ja kyliin, suunnittelemalla kulttuuritoimintoja yhdessä kunnan eri alueiden asukkaiden kanssa ja järjestämällä asukasfoorumeja ja -keskustelutilaisuuksia.

Lappajärven osalta tiedot ovat kulttuurin toimialueella varsin hyvät. Hyvä tulos eli pisteet 80–100 on alueilla sitoutuminen, johtaminen, seuranta ja tarveanalyysi, voimavarat, yhteiset käytännöt, osallisuus. Ainoastaan muiden ydintoimintojen osalta on parannettavaa, pisteet 67. Koko maahan verrattuna Lappajärvi saa TEAvisarissa kulttuurin osalta keskiarvoisesti paremmat pisteet. Ainoastaan johtamisen pisteet jäävät hieman alle koko maan vertailupisteitä. Lappajärven kaikkien sektoreiden osalta kulttuuri saa parhaimmat pisteet.

Kulttuuri : Lappajärvi 2025

Kuva vuoden 2025 TEAvisari-tiedonkeruun tuloksista Lappajärven kulttuurin toimialueella.

4.3 HYTE-toimintamallit ja -raportit

Hyvinvointia ja terveyttä edistävien toimintamallien arviointi antaa kuntien ja hyvinvointialueiden päättäjille ja asiantuntijoille tietoa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen HYTE-toimintamallien vaikuttavuudesta päätöksenteon tueksi ja resurssien kohdentamiseksi. HYTE-raportti tarkastelee kuntien talousraportoinnista eriteltyjä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen (HYTE) liittyvien palveluiden ja tilien yhdistelmiä, niistä aiheutuneita kustannuksia ja niistä saatuja tuottoja. Raportin tavoitteena on kuvata HYTE-kustannuksia vertailukelpoisesti, ja muodostaa kuntien talousraportointitietojen pohjalta julkinen raporttinäkymä HYTE-kustannuksiin.

4.4 Hyvinvointi Lappajärven kunnan strategioissa ja suunnitelmissa

Lappajärven kunnan uusi kuntastrategia on juuri valmisteilla. Voimassa olevan kuntastrategian visio, missio ja arvot ovat seuraavat.

VISIO: Hyvän elämän ja elämysten paikka Euroopan suurimman kraatterinjärven rannalla.

MISSIO: Lappajärvi näkyväksi tarinoiden, erityislaatuisen järven ja arktisen luonnon avulla. Luodaan jokaista lappajärveläistä kunnioittava palveluiden kokonaisuus.

ARVOT: Rohkea, näkyvä ja elävä.

Kuntastrategia on jaettu neljään eri pääteemaan: Elämään palveleva kunta, Kehittyvä matkailukunta, Yrittäjyyttä tukeva kunta sekä Kestävä kunta. Hyvinvointiin liittyvissä linjauksissa tulee esille myös kulttuurihyvinvointiin liittyviä asioita. Uuteen kuntastrategiaan niitä tulee varmasti vielä lisää.

Hyvinvointiin liittyvät linjaukset kuntastrategiassa ovat tällä hetkellä seuraavat:

- Asumisympäristön viihtyisyys ja turvallisuus, erityisesti
 - Pyöräilyn ja kävelyn edistämishjelma investointilistalle
- Ympärivuotiset harrastusmahdollisuudet
 - Kehitetään uuden liikuntahallin ja sen ympäristön harrastusmahdollisuuksia
 - Selvitellään ympärivuotisia harrastusmahdollisuuksia ja uusia toimintamuotoja
 - Luontoliikkumisen harrastemahdollisuuksien kehittäminen
- Palveleva ja osallistava, erityisesti
 - Ennakkovaikutusten arviointi ja menetelmien käyttöönotto
- Aktivointi- ja hyvinvoinnin tukeminen
 - Valtakunnallisten liikkumista ja aktiivisuutta edistävien hankkeiden ja kampanjoiden hyödyntäminen huomioiden eri-ikäiset asiakasryhmät
 - Kunnan ja hyvinvointialueen yhdyspintapalveluiden kehittäminen ja laadun parantaminen huomioiden eri-ikäiset asiakasryhmät
- Yhteisöllisyyden tukeminen, erityisesti
 - 3. sektorin yhteistyö sekä toiminta-avustukset
- Maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen
 - Yksilölliset kotoutumissuunnitelmat
 - Kotouttamiskoulutus
 - Kunta panostaa valmistavaan opetukseen ja suomenkielenopetukseen peruskouluikäisille
- Nykälänniemi-Halkosaari alueen kehittäminen kraatterinjärven seudun keskuksena, erityisesti virkistysalueena
- Kulttuuriperimän esille tuominen
 - Kulttuurisen ja sosiaalisesti kestävä kehityksen lisääminen

Lappajärvellä kunnan hyvinvointityöstä vastaa kunnan johtoryhmä.

Lappajärven kunnalla on myös monia hyvinvoinnin edistämisen erillisohjelmia ja -suunnitelmia, jotka on listattu liitteessä 1.

Lappajärven kunnan vapaa-aikatoimen strategiaa ollaan myös uudistamassa. Se valmistuu vuoden 2026 aikana. Siinä huomioidaan kulttuurihyvinvointisuunnitelman linjaukset, tavoitteet ja toimenpiteet.

5. Toimeenpanosuunnitelma - Kulttuurihyvinvoinnin visio, tavoitteet, toimenpiteet, toteuttajat

5.1 Visio

Lappajärveläisille hyvä arki, merkityksellinen elämä.

Jokaisella on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin niin kokijana kuin myös tekijänä. Taide- ja kulttuuripalvelut ovat saavutettavia niin fyysisesti, henkisesti kuin taloudellisestikin. Eri toimialat ja toimijat tekevät tiivistä yhteistyötä kulttuurihyvinvoinnin toteuttamiseksi. Kulttuurihyvinvointi on löytänyt paikkansa kunnan rakenteissa. Taide ja kulttuuri ovat luonteva osa ihmisten arkea ja ympäristöjä.

Taide ja kulttuuri on osa hyvää elämänlaatua ja elinikäistä oppimista: ihminen on kulttuurin kokija ja toimija, jolla on kulttuurisia tarpeita ja oikeuksia. Niiden toteutuminen on kulttuurihyvinvointia: jokainen on jollain tavalla kulttuurinen, luova, itseään ilmaiseva ja kommunikoiva olento riippumatta iästään, voinnistaan tai elinolosuhteistaan.

5.2 Tavoitteet, toimenpiteet ja toteuttajat

Toimeenpanosuunnitelmassa kulttuurihyvinvoinnin tavoitteet ja toimenpiteet on kirjattu kolmeen osioon: kunnan toimintaan liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet, eri kohderyhmiin liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet sekä yhteiset tavoitteet ja toimenpiteet. Eri kohderyhmiä on viisi: lapset, nuoret ja lapsiperheet; nuoret aikuiset, työikäiset, ikäihmiset ja osallistumiseensa erityistä tukea tarvitsevat. Yhteisiin tavoitteisiin on kirjattu kaikkia kohderyhmiä koskevat tavoitteet ja toimenpiteet. Kaikkien tavoitteiden yhteyteen on liitetty toteuttajat. Toteutuksessa oleellista on yhteistyö, laaja-alainen yhteistyö.

Viestinnällä on keskeinen rooli kulttuurihyvinvoinnin toimeenpanosuunnitelman toteutuksessa. Viestinnän osalta on kirjattu keskeiset periaatteet ja erityisesti kyselyssä esiin nousseet toiveet.

5.3 Kulttuurihyvinvoinnin tavoitteet ja toimenpiteet kunnan toimintaan liittyen

5.3.1 Rakenteelliset tavoitteet:

Kulttuurihyvinvointi on osana kunnan hallinnollisia rakenteita.

- Kunnassa on käytössä kulttuurihyvinvointisuunnitelma, jota päivitetään valtuustokausittain tarpeen mukaan.
- Kunnan kulttuurihyvinvointitoiminta toteuttaa kunnan strategiaa. Kulttuurihyvinvoinnin tavoitteita ja toimenpiteitä kirjataan strategiaan sekä toimintasuunnitelmiin.
- Kunta osoittaa kulttuurihyvinvoinnin kehittämiseen, koordinointiin ja viestintään sekä toimintaan resursseja ja raportoi toiminnasta (esimerkiksi TEAviisari, hyvinvointikertomus).
- Kunta nimeää hyteyhdyshenkilön.
- Kunnan hyte-työryhmään kuuluu kulttuurihyvinvoinnin vastuhenkilö ja kulttuurihyvinvointityö sisältyy hyvinvointikertomustyöhön.
- Kunta ottaa käyttöön prosenttiperaatteen eli käyttää vähintään yhden prosentin rakennuskustannuksista taiteeseen.
- Kunta laatii ja ottaa käyttöön kulttuurikasvatussuunnitelmat.

Toteuttajat: kunnan eri sektorit

5.3.2 Yhteistyön tavoitteet:

Kulttuurihyvinvointityötä tehdään yhteistyöllä.

- Kunnassa toimitaan poikkihallinnollisesti kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi.
- Kunta tekee yhteistyötä hyvinvointialueen, kolmannen ja yksityisen sektorin toimijoiden ja kulttuurikentän kanssa suunnitellessaan ja toteuttaessaan kulttuurihyvinvointipalveluja ja –toimintaa.
- Toteutetaan ja kehitetään kumppanuutta ja avustustoimintaa järjestöjen ja toimintaa ja palveluja järjestävien muiden toimijoiden kanssa.
- Kunnalla on nimetty edustaja Etelä-Pohjanmaan alueella toimivissa kulttuurihyvinvoinnin verkostoissa, esim. Taikusydän-alueverkostossa.
- Kunta lisää kulttuuri- ja taidealojen ammattilaisten työskentelymahdollisuuksia asiakastyössä, esimerkiksi hankkeiden tai ostopalveluiden avulla.
- Kunnan ylläpitämissä ja rahoittamissa kulttuurilaitoksissa ja -palveluissa luodaan pysyviä rakenteita ja toimintamalleja kulttuurihyvinvointipalveluiden ja -toiminnan toteuttamiseksi.
- Kunta osallistuu mahdollisuuksiensa mukaan alueelliseen ja valtakunnalliseen kulttuurihyvinvoinnin tiedonkeruun, mittareiden, seurannan ja arvioinnin kehittämistyöhön.

Toteuttajat: kunnan eri sektorit, Etelä-Pohjanmaan liitto, kulttuuritoimijat, hyvinvointialue, kolmas sektori, vapaa sivistystyö

5.3.3 Palveluiden kehittämisen tavoitteet:

Kuntalaisten ja kunnan työntekijöiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä käytetään suunnitelmallisesti kulttuurihyvinvoinnin keinoja.

- Kulttuuripalveluiden ja kulttuurihyvinvointipalvelujen kehittäminen on strategisesti suunnitelmallista ja tavoitteellista.
- Palvelujen ja tarjonnan kehittämiseen haetaan aktiivisesti erilaisia rahoitusmuotoja (esimerkiksi eri kulttuurirahastot, OKM, Leader).
- Kunta huomioi kulttuurihyvinvoinnin näkökulmia palvelujen kehittämistyössään.
- Kunta kuvaa kunnan käytössä olevat ja tuottamat kulttuurihyvinvoinnin toimintamallit, kehittää niitä ja ottaa uusia toimintamalleja käyttöön tarpeen mukaan.

- Kunta hyödyntää kulttuurihyvinvoinnin palvelumalleja ja luo kulttuurihyvinvoinnille pysyviä palveluketjuja osana elintapa- ja muuta ohjausta.
- Kunta hyödyntää kulttuurin TEAviisaria kulttuuritoiminnan, -palveluiden ja kulttuurihyvinvointityön suunnittelussa ja seurannassa.
- Kunnan työntekijöille tarjotaan e-passin kautta kulttuuripalveluja.

Toteuttajat: kunnan eri sektorit, kolmas sektori, kulttuuritoimijat, vapaa sivistystyö

5.3.4 Tiedon ja osaamisen tavoitteet:

Päätöksenteko, johtaminen sekä kulttuurihyvinvointitoiminnan ja -palveluiden kehittäminen perustuvat tutkimustietoon kulttuurin ja taiteen vaikutuksista.

- Kunnan johto ja työntekijät hyödyntävät työssään tietoa taiteen ja kulttuurin hyvinvointi-, terveys- ja talousvaikutuksista sekä vaikutuksista oppimiseen, ympäristöön ja kulttuuriseen kestäväyyteen.
- Kunta tuntee ja huomioi kulttuurihyvinvoinnin suunnitteluun ja toimeenpanoon kohdennettuja tavoitteita ja toimenpiteitä kansallisista ohjelmista ja strategioista.
- Kunta on nimennyt henkilön, jonka vastuulla on kulttuurihyvinvointitiedon hallinnointi, koostaminen, siitä raportointi ja viestiminen.
- Kunta vastaa THL:n kulttuurin TEAviisari tiedonkeruuseen ja hyödyntää sen tuloksia kulttuuripalvelujen kehittämistyössä. TEAviisariin vastaaminen vaikuttaa kunnan kulttuuriin liittyvän HYTE-kertoimen toteutumiseen.
- Kunta viestii asukkaalleen kulttuurihyvinvointitoiminnasta sekä kulttuurin ja taiteen vaikutuksista hyvinvointiin, terveyteen, osallisuuteen, talouteen, oppimiseen, ympäristöön ja kulttuuriseen kestäväyyteen selkeästi, monipuolisesti ja monikanavaisesti.

Toteuttajat: kunnan eri sektorit

5.3.5 Saavutettavuuden ja osallisuuden tavoitteet:

Kulttuuri- ja kulttuurihyvinvoinnin palvelutuotanto on sisällöllisesti ja tuotannollisesti moninaista, laadukasta ja ammattimaista sekä ympärivuotista. Kulttuuri- ja kulttuurihyvinvointipalvelut ovat yhdenvertaisesti kaikkien saavutettavissa ja fyysisesti esteettömiä.

- Kunta varaa talousarviossaan riittävän resurssin kulttuuri- ja kulttuurihyvinvointipalvelujen saavutettavuuden varmistamiseksi.
- Kunta turvaa esteettömät kulttuuri- ja kulttuurihyvinvointitoiminnan ja -palveluiden tilat ja ottaa käyttöön turvallisemman tilan periaatteet sekä huolehtii toimijoiden kanssa tiloihin ja paikkoihin hyvät kyltit ja opasteet.
- Kunta suunnittelee, kehittää ja toteuttaa kulttuuri- ja kulttuurihyvinvointipalveluja yhdessä kuntalaisten kanssa.
- Hyödynnetään kulttuurihyvinvointityössä kunnan osallisuusohjelmaa.

Toteuttajat: kunnan eri sektorit, järjestöt/kolmas sektori, kulttuuritoimijat

5.4 Kulttuurihyvinvoinnin tavoitteet ja toimenpiteet kohderyhmittäin

5.4.1 Lapset, nuoret eli 0–15-vuotiaat ja lapsiperheet:

Lapsille, nuorille ja lapsiperheille yhdenvertaisia mahdollisuuksia kulttuuriin osallistumiseen ja harrastamiseen.

- Toteutetaan ja kehitetään taiteen perusopetusta ja kansalaisopiston kurssitoimintaa yhteistyössä Härmänmaan musiikkiopiston ja Järvilakeuden kansalaisopiston kanssa.
 - Varmistetaan kulttuuri- ja taidetoimijoiden resurssit toteuttaa ja kehittää lapsiperheille ja nuorille suunnattuja palveluja ja kulttuuritapahtumia esimerkiksi avustustoiminnalla.
 - Mahdollistetaan jokaiselle lapselle ja nuorelle vähintään yksi mieluisa harrastus Harrastamisen Suomen mallin tai harrastetakuun avulla. Kehitetään toimintamallia.
 - Kehitetään harrastusmahdollisuuksien saavutettavuutta.
 - Tarjotaan edullisia tai maksuttomia kulttuuriin osallistumisen ja harrastamisen mahdollisuuksia.
- Toteuttajat: kunnan vapaa-aikatoimi, kulttuuritoimijat, kolmas sektori, koulutus, varhaiskasvatus ja esiopetus, vapaa sivistystyö, nuorisovaltuusto, taiteen perusopetus

Edistetään taide- ja kulttuuritoimintaa varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja iltapäiväkerhotoiminnassa.

- Toteutetaan ja kehitetään edelleen varhaiskasvatuksen ja peruskoulun kulttuurikasvatussuunnitelmia ja vahvistetaan niiden toimeenpanon edellytyksiä ja resursointia.
- Varmistetaan, että erityistä tukea ja vaativaa erityistä tukea tarvitsevilla oppilailla on yhdenvertainen kulttuurikasvatustarjonta.

Toteuttajat: koulutus, varhaiskasvatus ja esiopetus, vapaa-aikatoimi, kirjasto, taiteen perusopetus, taiteilijat, kolmas sektori

Kehitetään asiakas- ja tarvelähtöisiä matalan kynnyksen kulttuurihyvinvointipalveluja yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa.

- Varmistetaan lasten kulttuurinen osallisuus erilaisissa elämäntilanteissa, esimerkiksi sosiaalihuollossa ja erikoissairaanhoidon palveluissa.
- Kehitetään hyvinvointialueen ja kulttuuritoimen yhteistyötä kulttuurilähteiden antamisessa tukea tarvitseville lapsille, nuorille ja lapsiperheille, esimerkiksi kulttuurilähete kirjastoon lukuvinkkaukseen eri kohderyhmille, neuvolasta kehtolaulupajoihin tai muskaritoimintaan.
- Otetaan taide- ja kulttuuritoiminta välineeksi lasten ja nuorten syrjäytymisen ja yksinäisyyden ehkäisyyn.

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, hyvinvointialue, kirjasto, vapaa sivistystyö, kulttuuritoimijat, kolmas sektori

5.4.2 Nuoret aikuiset eli 16–24-vuotiaat:

Kannustetaan nuoria aikuisia omaehtoiseen kulttuuriseen toimintaan ja vahvistetaan heidän osallisuuttaan taide- ja kulttuuritoimijoina.

- Annetaan nuorille aikuisille tiloja omaehtoiseen ja yhteisölliseen toimintaan.
- Luodaan nuorille aikuisille mahdollisuuksia toimia ohjaajina, asiantuntijoina ja vertaisohjaajina taide- ja kulttuuritoiminnassa.
- Järjestetään lisää edullisia tai maksuttomia kulttuuriharrastusmahdollisuuksia nuorille aikuisille.
- Varmistetaan nuorten aikuisten osallistuminen taide- ja kulttuuritoiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja toteuttamiseen.
- Kunta jakaa vuosittain lasten ja nuorten kulttuuriavustusta omaehtoisen taiteen ja kulttuurin tuottamiseen (12–25-vuotiaat).

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, kolmas sektori, kulttuuritoimijat, vapaa sivistystyö, nuorisovaltuusto

Lisätään taiteen ja kulttuurin käyttöä nuoren aikuisen elämän tukemisessa.

- Vahvistetaan nuorille aikuisille suunnatun hyte-työn ja mielenterveyspalveluiden osana palveluita, joissa taide ja kulttuuri tukevat ja ovat välineinä muun muassa nuoren oman elämänpolun löytämisessä sekä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja elämäntilanteen tukemisessa.
- Lisätään kulttuurin ja taiteen menetelmien käyttöä etsivässä nuorisotyössä ja kehitetään toimintamalleja etsivän kulttuurisen nuorisotyön toteuttamiseksi.
- Testataan kulttuurilähetteen käyttöönottoa nuorten aikuisten palveluiden osana.
- Varmistetaan kulttuuriselle nuorisotyölle riittävät toimintaedellytykset.

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, hyvinvointialue, etsivä nuorisotyö, nuorisovaltuusto

5.4.3 Työikäiset eli 25–64-vuotiaat:

Taide ja kulttuuri luovat parempaa työelämää.

- Työpaikoille luodaan taukoliikunnan tapaan taukokulttuurimahdollisuuksia.
- Otetaan käyttöön taiteen ja kulttuurin keinoja hyödyntäviä työhyvinvointipalveluja.
- Otetaan taiteilijat mukaan työelämän kehittämiseen (johtaminen, työhyvinvointi, strategiatyö, luova kehittäminen).
- Hyödynnetään taidetta ja kulttuuria osana työhyvinvointia, johtamista ja tilasuunnittelua sekä työympäristön viihtyisyyden kehittämisessä.
- Kehitetään toimintamalleja työterveystoimijoiden ja kulttuuripalveluiden yhteistyön lisäämiseksi sekä tuetaan työterveyden ammattilaisten kulttuurihyvinvointitietoutta.

Toteuttajat: taidelaitokset, taiteen ammattilaiset, kirjasto, kolmas sektori, vapaa sivistystyö

Työikäisten oma kulttuurinen aktiivisuus kasvaa.

- Lisätään kulttuurikaveritoimintaa työikäisille.
- Luodaan omaehtoiselle kulttuuriselle toiminnalle ja taide- ja kulttuuriharrastamiselle mahdollisuuksia ja yhteisöllisiä tiloja.
- Otetaan taide ja kulttuuri välineiksi kuntasuunnittelussa, lähidemokratian edistämiseksi ja kansalaisten osallistumisessa yhteiskunnan kehittämiseen.
- Kehitetään kulttuurihyvinvointipalveluja ja toteutetaan elintapa- ja palveluohjausta.

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, kirjasto, kulttuurin ja taiteen toimijat, vapaa sivistystyö

Työelämän ulkopuolella olevat ovat myös osallisia taiteeseen ja kulttuuriin.

- Otetaan käyttöön Kaikukortti, joka mahdollistaa taloudellisesti heikossa tilanteessa olevien osallistumisen.
- Ohjataan henkilöitä kirjastojen palvelujen käyttöön.

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, kirjasto

5.4.4 Ikäihmiset eli yli 65-vuotiaat:

Tarjotaan ikäihmisille edullisia tai maksuttomia kulttuurin osallistumis- ja harrastusmahdollisuuksia.

- Kehitetään K65 kulttuurihyvinvointitoimintaa.
- Varmistetaan, että taide- ja kulttuuritoimijat ottavat ikäihmiset huomioon palveluissaan ja niiden hinnoittelussa.
- Kiinnitetään ikäihmisille suunnatuissa palveluissa ja tapahtumissa huomiota viestintään ja tilaisuuksien ajankohtaan. Tapahtumia muulloinkin kuin illalla.
- Ohjataan ikäihmisiä kirjastopalvelujen pariin ja kehitetään kirjastojen palveluja ikäihmisille.
- Ohjataan hyödyntämään kansalaisopiston opintosetelikursseja.

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, taide- ja kulttuuritoimijat, kirjasto, kolmas sektori

Hyvinvointialueen palveluiden piirissä olevien ikäihmisten tulee saada osallistua taiteeseen ja kulttuuriin sekä kokijoina että tekijöinä.

- Kannustetaan, että hoito- ja hoivalaitoksissa on henkilöitä, joiden toimenkuvaan kuuluu ikäihmisten kulttuuristen oikeuksien toteutumisesta huolehtiminen.
- Järjestetään hoito- ja hoivalaitoksiin taide- ja kulttuuriohjelmaa tai palkataan taiteilijoita tai taidekasvattajia työskentelemään ikäihmisten palveluissa hanketoiminnan ja ostopalveluiden avulla.
- Lisätään ikäihmisten kirjastopalvelujen käyttöä, esimerkiksi lahjoita lukuhetki -toimintamallin avulla.

Toteuttajat: hyvinvointialue, vapaa-aikatoimi, kirjasto, vanhusneuvosto, kolmas sektori
taiteenammattilaiset

Ehkäistään ikäihmisten yksinäisyyttä ja syrjäytymistä.

- Jatketaan kulttuurikaveri-toimintaa yhteistyössä Aijooksen kanssa.
- Otetaan käyttöön ikäihmisille suunnattu kulttuurilähete-toimintamalli.
- Kehitetään ja hyödynnetään etsivän kulttuurisen vanhustyön keinoja monialaisessa yhteistyössä.
- Hyödynnetään kulttuurihyvinvoinnin tieteellistä tutkimustietoa monialaisesti osana ennaltaehkäisevää työtä.

Toteuttajat: Aijoo, kolmas sektori, vapaa-aikatoimi, hyvinvointialue

Ikäihmisille on tarjolla monipuolista ja moniammatillisesti tuotettua kulttuuria ja taidetta.

- Hyödynnetään Kulttuuripankkia monipuolisten kulttuuri- ja taidesisäلتöjen varmistamiseksi.
- Hyödynnetään paikallisia toimijoita tuottamaan monipuolisia taide- ja kulttuurisisäلتöjä ikäihmisille.
- Lisätään taiteilijoiden ja kulttuurialan ammattilaisten työllistymismahdollisuuksia ikäihmisten palveluissa.

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, taiteen ja kulttuurin ammattilaiset, kolmas sektori, vanhusneuvosto

5.4.5 Osallistumiseensa erityistä tukea tarvitsevat:

Erityistä tukea tarvitsevilla on mahdollisuus osallistua taiteeseen ja kulttuuriin.

- Helpotetaan osallistumista parantamalla taide-, kirjasto- ja kulttuuripalvelujen saavutettavuutta.
- Huolehditaan kulttuurin ja taiteen opiskelu-, harrastus- ja esiintymistilojen esteettömyydestä.
- Huomioidaan taide ja kulttuuri osana henkilökohtaista budjetointia/henkilökohtaista kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa.
- Varmistetaan, että henkilökohtaiselle avustajalle on maksuton sisäänpääsy taidelaitoksiin ja kulttuuripalveluihin.

Toteuttajat: kunnan eri sektorit, hyvinvointialue, vammaisneuvosto, kulttuuritoimijat, järjestöt/kolmas sektori, kirjasto

Kehitetään tarvelähtöisiä kulttuuri- ja kirjastopalveluja ja sisältöjä erityistä tukea osallistumiseensa tarvitseville.

- Kehitetään ja otetaan käyttöön tarvelähtöisiä kulttuuripalveluja.
- Tarjotaan kaikille saavutettavia taide- ja kulttuuripalveluja ja harrastamismahdollisuuksia.
- Kehitetään kirjastolle saavutettavia ja moninaisia palveluja.
- Järjestetään kulttuurikaveripalveluja erityistä tukea tarvitseville.
- Ohjataan hyödyntämään kansalaisopiston opintosetelikursseja.
- Kehitetään sektorirajat ylittävää yhteistyötä palveluiden sisällössä ja asiakasohjauksessa, esimerkiksi lisäämällä mahdollisuuksia matalan kynnyksen taide- ja kulttuurikokeiluihin.

Toteuttajat: kunnan eri sektorit, hyvinvointialue, kirjasto, vammaisneuvosto, kulttuuritoimijat, järjestöt/kolmas sektori

Tuetaan kulttuuristen oikeuksien toteutumista kaikille.

- Palkataan taiteilijoita ja taidekasvattajia työskentelemään erilaisiin toimintaympäristöihin erityistä tukea tarvitsevien keskuudessa esimerkiksi hankerahoituksen ja ostopalveluiden avulla.

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, hyvinvointialue, vammaisneuvosto, kirjasto, kulttuuritoimijat, järjestöt/kolmas sektori

Edistetään kotoutumista taiteen ja kulttuurin keinoin.

- Tarjotaan monipuolisia mahdollisuuksia tutustua harrastusmahdollisuuksiin, eri taiteen lajeihin ja kulttuuripalveluihin, luonto- ja kulttuurikohteisiin, kulttuuriperintöön ja paikallishistoriaan.
- Lisätään Suomeen ja paikkakunnalle muuttaneiden yhteisöllisyyttä, osallisuutta, vertaistukea ja verkostoitumista.
- Edistetään kielen oppimista ja rohkaistaan itseilmaisua ja itsetuntemukseen taiteen ja kulttuurin keinoin.

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, kotouttamispalvelut, kolmas sektori, järjestöt, vapaa sivistystoimi, kirjasto, museo

5.4.6 Kaikille kohderyhmille yhteiset tavoitteet ja toimenpiteet:

Varmistetaan hyvät mahdollisuudet taiteen ja kulttuurin kokemiseen omalla paikkakunnalla. Laadukkaita, edullisia ja monipuolisia sekä matalankynnyksen palveluita ja tilaisuuksia eri kohderyhmille.

- Vahvistetaan paikkakunnan kulttuuritoimijoiden aktiivisuutta järjestää monipuolisia ja laadukkaita tapahtumia ja tilaisuuksia niin asukkaille kuin matkailijoille yhteistyön ja avustustoiminnan kautta (esimerkiksi Halkosaaren kesäteatteri Oy, Kulttuuriyhdistys Karikko ry, Lappajärvi-seura ry, MLL, Onnintuvan näyttelyt, kirjaston näyttelyt).
- Mahdollistetaan laadukkaat ja monipuoliset taiteen ja kulttuurin ammattilaisten vierailut paikkakunnalla.
- Varmistetaan, että taide- ja kulttuuritapahtumia ja tilaisuuksia on eri kohderyhmille kunnan eri alueilla.
- Osallistetaan kyläyhdistykset, kulttuurijärjestöt ja kylien asukkaat tapahtumien suunnitteluun.
- Järjestetään tarvittaessa yhteistyössä kuljetuksia tapahtumiin.

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, koulutoimi, taiteen ja kulttuurin ammattilaiset, kulttuuri- ja taidejärjestöt, kolmas sektori, kansalaiset

Lisätään kaikkien kohderyhmien aktiivista osallisuutta taide- ja kulttuuritoimijoina.

- Pyydetään lapset ja nuoret, työikäiset, ikäihmiset ja erityistä tukea tarvitsevat mukaan heitä koskevan toiminnan ja palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen.

- Tuodaan kaikkien kohderyhmien tekemää taidetta esille ja arvostetaan heidän asiantuntijuuttaan taide- ja kulttuuritoimijoina.

Toteuttajat: kunnan eri sektorit, kulttuurin ja taiteen ammattilaiset, kolmas sektori, nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto, vammaisneuvosto

Toimintaympäristö tukee hyvinvointia ja osallisuutta: otetaan taide mukaan uusien rakennusten ja tilojen suunnitteluun ja huolehditaan taiteen ja kulttuurin tapahtumapaikkojen viihtyvyydestä.

- Otetaan taiteen ja kulttuurin ammattilaiset mukaan kehittämään toimintaympäristöjä esteettisemmiksi ja osallisuutta tukevammiksi (tilat, palvelut, toiminnallisuus ja niin edelleen).
- Otetaan lapset ja nuoret, työkäiset, ikäihmiset sekä erityistä tukea osallistumiseensa tarvitsevat suunnittelemaan heille tarkoitettuja tiloja yhteistyössä arkkitehtien, taiteilijoiden ja kulttuurialan ammattilaisten kanssa.
- Määritellään uusien tilojen ja rakennusten rakentamisen ja tilojen kunnostamisen prosessiin taiteen ja kulttuurin huomioimisen minimitaso (esimerkiksi prosenttiperiaate) sekä käyttäjät huomioiva suunnitelmallinen toimintatapa.
- Otetaan uusien ja kunnostettavien kohtaamispaikkojen, palveluasumisen ja hoivakotien suunnittelussa taide- ja kulttuuritoimijat sekä eri kohderyhmiin kuuluvat ihmiset mukaan jo suunnitteluprosessin alusta lähtien.
- Pidetään taiteen ja kulttuurin tapahtumapaikat hyvässä kunnossa, siisteinä ja viihtyisinä.

Toteuttajat: kunnan eri sektorit, hyvinvointialue, kulttuuritoimijat, nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto, vammaisneuvosto, kolmas sektori/järjestöt

Taide- ja kulttuuritoiminta mahdollistaa eri ikäisten, eri taustoista tulevien ja eri asemassa olevien ihmisten kohtaamisen ja yhdessä oppimisen.

- Järjestetään mahdollisuuksia erilaisten ihmisten yhteiseen kulttuuritoimintaan esimerkiksi vahvistamalla päiväkotien, koulujen ja ikäihmisten ja kehitysvammaisten yhteistä toimintaa.
- Vahvistetaan monikulttuuristen työntekijöiden kulttuurista ymmärrystä ja hyödynnetään heidän osaamistaan. Otetaan huomioon ikääntyvän väestön monipuoliset taustat, esimerkiksi maahanmuuttajatausta ja kulttuurivähemmistöt, ja hyödynnetään järjestökentän erityisosaamista.

Toteuttajat: vapaa-aikatoimi, hyvinvointialue, kulttuuritoimijat, taiteen perusopetus, järjestöt/kolmas sektori, koulutus, varhaiskasvatus ja esiopetus

5.4.7 Ehdotukset sisällönkehittämiseen ja investointeihin

Kuntalaisille suunnatussa kyselyssä ja sen pohjalta pidetyssä työpajassa tuli esille yksityiskohtaisia kulttuurisisältöjä ja investointeja kulttuuritoiminnan ja -palvelujen kehittämiseen. Nämä ideat palvelevat myös kulttuurihyvinvointia, ja on siksi hyvä tuoda esille kulttuurihyvinvointisuunnitelmassa.

Lappajärvelle toivotaan kulttuuritaloa, jossa saman katon alla on tilat erilaiselle kulttuuritoiminnalle: elokuvateatteri, kulttuuritapahtumat ja näyttelyt. Nykyisin käytössä olevat tilat kuten Geolukion auditorio, koulut ja Kivitippi eivät esittäjän mielestä aina tunnu sopivilta ja toiminnallisilta tiloilta näihin tarkoituksiin.

Toinen kyselyssä esiin noussut hyvin helposti toteutettava investointi oli Lappajärven kirkonkylään eli Nissiin toteutettava selkeä keskustori tai puistomainen kunnan ja kuntalaisten ”ulko-olohuone”. Siellä voisi olla ohjelmaa ja tapahtumia, hyvin spontaaniakin.

Kyselyssä Lappajärven kesäteatteri ja sen toiminta koettiin tärkeäksi. Toivottiin, että kesäteatteri säilyy paikkakunnalla ja sen toimintaa tuetaan. Kesäteatteri tuo paikkakunnalle paljon väkeä yli kuntarajojen ja toimii vetovoima- ja pitovoimatekijänä: *Konsertit ja musikaalit kesäteatterissa ovat olleet ihan parasta täällä.* Musiikinäytelmien lisäksi ohjelmistoon toivotaan kunnan komedioita ja näytelmiä sekä nimekkäitä esiintyjiä. Toiveena oli myös, että Halkosaareen voisivat järjestää esiintyjiä eri toimijat.

Yksittäisinä toiveina kysely toi esille keilahallin, aikuisten metsäretkiä luontoon, linja-autoreissuja ja -retkiä (esimerkiksi teatteriin, elokuviin, tapahtumiin), Kirppuun lisää tapahtumia, myös kulttuuripainotteisia, piano kirjastoon. Toiveena oli myös Lappajärven vesille veneristeilyjä, joissa olisi tarinointia järvestä, saarista ja eri teemoista sekä musiikkia.

Konserttitarjontaa halutaan monipuolistaa ja niitä kaivataan lisää erityisesti talvikautena. Toiveena on klassisen musiikin, jazzin tai popin konsertteja, vaikka kerran vuodessa. Kuvataiteen osalta Onnituvan kesänäyttelyille toivotaan jatkoa ja näitä maksuttomia näyttelyitä myös talvelle tai keväälle.

Erityisesti kesäasukkaiden toiveena on laajentaa museoiden ja kesänäyttelyiden aukioloaikoja koko kesäksi, ei ainoastaan heinäkuulle. Museolle toivotaan tapahtumia ja näyttelyjä, joissa esillä olisi sukututkimus, Lappajärven historia eri vuosisatoina, paikalliset kansantarinat, murre, asutus ja vanhat työtavat (esimerkiksi viljely, kalastus, metsätyö).

6. Viestintä

Viestintä on oleellinen osa kulttuurihyvinvointisuunnitelman toimeenpanossa. Hyvä ja onnistunut viestintä vaikuttaa tapahtumien ja palveluiden saavutettavuuteen, käyttöön ja tunnettuuteen. Viestintää on tehtävä saavutettavasti, niin että se tavoittaa mahdollisimman monet kohderyhmistä ymmärrettävästi ja innostavasti. Näin viestinnällä saadaan kuntalaiset ja eri toimijat sekä samalla myös matkailijat palveluiden, tapahtumien ja tilaisuuksien osallistujiksi, kokijoiksi tai tekijöiksi.

Viestintää tehdään monikanavaisesti huomioiden eri kohderyhmät ja heidän tapansa viestiä.

Viestintäkanavina käytetään seuraavia:

- sosiaalinen media, sen eri ryhmät
- printtilehdet, tärkeimpinä Järviseudun Sanomat, IlkkaPohjalainen, jutut ja mainokset
- tapahtumakalenterit, Järviseudun Sanomat, Lappajärven kunta ja Etelä-Pohjanmaan tapahtumakalenteri
- Etelä-Pohjanmaan kulttuurikartta, Visit Lappajärvi

Kulttuurihyvinvoinnin kyselyssä viestintään liittyviä huomioita ja toiveita tuli melko paljon. Esiin nousseet asiat ovat sellaisia, jotka on syytä huomioida viestinnässä.

- Hyödynnetään ilmaisia somekanavia tiedottamisessa ja mainonnassa.
- Innovatiivista ja persoonallista markkinointia.
- Panostusta mainontaan. Ei riitä, että asia on esillä kerran, vaan tapahtumia pitää ”rummuttaa”.
- Tiedottamisesta parempaa ja enemmän.
- Parhaat kanavat Järviseudun Sanomat ja Facebook.
- Tieto erilaisista tapahtumista ja harrastuksista paremmin saataville netissä. Näin tavoitetaan paremmin myös ulkopaikkakuntalaisia.
- Viestintää niin, että tapahtumat löytyvät googlaamalla.
- Kehitetään kuntalaisviestintää monipuolisesti siten, että se tavoittaa kuntalaiset ja kehittämistoimet. Näin kuntalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa asioihin mahdollisimman laajasti.
- Lisätään ja kehitetään viestintää erityisesti kesäasukkaille. He ovat myös tärkeä kohderyhmä tapahtumille ja palveluille.
- Parannetaan erilaisten kohteiden viestintää ja tuodaan viestinnässä selkeästi esille sijaintitiedot ja aukiolotiedot.
- Kehitetään kunnan verkkosivuja, jotta viestintä on selkeää ja tiedotteet, uutiset sekä tapahtumat löytyvät hyvin.

Kyselyssä esiin noussut yleinen huomio tapahtumiin ja niiden viestintään liittyen, sopii ohjenuoraksi lähes kaikelle: *Kulttuuritapahtumia tulisi ajatella kokonaisvaltaisemmin markkinoinnista lähtien. Ei riitä, että perustetaan tapahtuma ja laitetaan mainos lehteen tai nettisivuille. Silloin paikalle tulee vain lähinnä ne, jotka ovat kiinnostuneita jo ennestään. Parempi että on vähemmän tapahtumia, joiden markkinointi ja toteutus on laadukas, kuin enemmän tapahtumia ja niihin ei panosteta riittävästi.*

7. Kulttuurihyvinvoinnin toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä

Kulttuurihyvinvointia edistetään erilaisten toimintamallien avulla. Niitä ovat muun muassa palveluohjaus, kulttuuriin osallistumisen taloudellisen tuen mallit, lähetemallit, erilaiset toiminnan ohjaus- ja yhteistyömallit, suunnittelu- ja kehittämismallit sekä taiteen ja kulttuurin menetelmät ja toimintamallit. Näiden lisäksi kulttuurihyvinvoinnin saatavuutta ja saavutettavuutta edistetään kunnissa kulttuurisen vapaaehtoistyön keinoin, vahvistamalla tiedonkulkua kulttuurihyvinvoinnin palveluista ja mahdollisuuksista kunnan toimijoiden keskuudessa sekä suoraan kuntalaisille ja mahdollistamalla digitaalisten kulttuurihyvinvointisisältöjen käyttöä.

7.1 Kulttuurihyvinvoinnin palveluohjaus

Palveluohjaus tukee palvelujen vaikuttavuutta ja edistää asiakkaan terveyttä ja hyvinvointia. Kulttuuriin ja liikuntaan liittyvää palveluohjausta voidaan toteuttaa kaikissa sosiaali- ja terveystaloudissa sekä kuntien palveluissa. Kulttuurihyvinvoinnin palveluohjauksen tavoitteena on auttaa asiakkaita löytämään itselleen ja omaan elämäntilanteeseensa sopivia kulttuuripalveluja ja -toimintaa. Onnistuneen palveluohjauksen edellytyksenä on saavutettavat ja monipuolisesti eri väestöryhmiä kiinnostavat kulttuuripalvelut ja -toiminta.

Palveluohjaus on yksilötyötä. Palveluohjauksessa kartoitetaan asiakkaan tilanne kokonaisvaltaisesti ja huolehditaan asiakkaan kanssa hänen tarvitsemiensa palvelujen suunnittelusta, hankkimisesta ja yhteensovittamisesta. Eri asiakasryhmien kulttuurin palvelupolut tulee kuvata palveluohjauksen ja sopivien kulttuuripalvelujen ja -toiminnan löytymiseksi. Palveluohjaus on tärkeää varsinkin elämän erilaisissa muutos- ja siirtymävaiheissa. On tärkeää tunnistaa ryhmät, kuten ikäihmiset, vammaiset ja lapset, jotka ovat vaarassa jäädä palvelujen ulkopuolelle.

7.2 Elintapaohjaus

Kulttuurihyvinvoinnin palveluohjausta lähellä on elintapaohjaus. Sen tavoitteena on tukea terveyttä ja hyvinvointia sekä vahvistaa asiakkaan toimintakykyä ja jaksamista omassa arjessa. Elintapaohjauksessa käydään yksilöllisen tarpeen mukaan läpi liikkumista, ravitsemustottumuksia sekä unta ja jaksamista. Ohjauksen aikana määritellään pieniä ja realistisia, omaan arkeen istuvia tavoitteita ja muutokohdita.

Elintapaohjaus on tarkoitettu kaikille, joilla on haasteita oman terveyden kanssa tai jotka ovat huolissaan omasta hyvinvoinnista ja jaksamisesta. Uni, palautuminen sekä ruoka- ja liikuntatottumukset ovat keskeisiä hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavia tekijöitä. Yksilöllinen elintapaohjaus tähtää pysyvään muutokseen. Ohjaus sisältää tiedon jakamista, keskustelua ja erilaisia harjoituksia.

7.3 Kulttuurihyvinvoinnin lähetemallit

Kulttuurihyvinvoinnin lähetteet kannustavat ja ohjaavat kulttuurin ja yhdessä tekemisen pariin. Lähetteellä ammattilainen ohjaa asiakkaan kulttuuritoimintaan tai -palveluun, josta asiakas saa tukea ja apua oman hyvinvointinsa tueksi. Lähetteellä kulttuuritoimintaan osallistuminen on yleensä maksutonta.

Lähetteen nimenä voi olla *kulttuurilähete tai hyvinvointilähete*. Niitä voidaan hyödyntää räätälöitynä tai kaikille suunnattuna toimintamallina. Lähetteellä voidaan asiakas ohjata kansalaisopiston, kirjaston tai muun

paikallisen kulttuuri- tai taidetoiminnan piiriin. Kohderyhmänä voivat olla ikäihmiset, työikäiset, nuoret ja lapsiperheet. Lasten ja lapsiperheiden kohdalla läheteistä hyötyjät voidaan tunnistaa sosiaali- ja terveyspalvelujen ohella päiväkodeissa ja kouluissa.

7.4 Kaikukortti

Kulttuuri kuuluu kaikille varallisuudesta riippumatta. Kaikukortin tavoitteena on tukea ja parantaa taloudellisesti tiukassa tilanteessa olevien nuorten, aikuisten, perheiden ja ikäihmisten mahdollisuuksia osallistua kulttuurielämään ja harrastaa taiteen tekemistä. Kaikukortteja voivat saada Kaikukortti-verkostoon kuuluvien Kaikukortin jakajien asiakkaat, jotka ovat vähintään 16-vuotiaita ja tiukassa taloudellisessa rahatilanteessa.

Kaikukortilla voi hankkia maksuttomia pääsylippuja erilaisiin kulttuuripalveluihin, kuten museoihin, teattereihin tai konsertteihin ja festivaaleille. Kaikukortilla voi hankkia maksutta myös kansalaisopiston kurssipaikkoja. Lisäksi Kaikukortti-kohteina on liikunta- ja urheilutoimijoita, luontopalveluita ja tiedekeskuksia. Kaikukortti on taloudellisen tuen malli, joita jaetaan useimmiten sosiaalipalvelujen, työllisyys- ja terveyspalvelujen kautta. Kaikukortti sopii luontevaksi osaksi palveluohjausta

7.5 Aktiivipassi

Toinen taloudellisen tuen malli on aktiivipassi. Se on tietyn euromäärän arvoinen arvolippu täysi-ikäisille henkilöille. Aktiivipassilla voi esimerkiksi maksaa yksittäisiä matkoja joukkoliikenteessä tai kausilipun liikennevälineisiin. Sillä voi myös päästä ilmaiseksi museoihin tai muihin kulttuuripalveluihin. Aktiivipassin voi saada kerran kalenterivuodessa. Se on räätälöitynä asiakkaan ja kunnan mukaan.

7.6 Kulttuurikaveritoiminta

Kulttuurikaveritoiminnan tavoitteena on edistää kulttuurin ja taiteen sosiaalista ja taloudellista saavutettavuutta sekä tasavertaisia mahdollisuuksia kulttuurielämyksiin. Toiminnassa koulutettu vapaaehtoinen lähtee tueksi ja seuraksi kulttuurikohteisiin ja -tapahtumiin. Toiminta onkin kulttuurista vapaaehtoistoimintaa. Siihen liittyy usein myös taloudellisen tuen malli, jossa kohteissa vierailu on vapaaehtoisen seurassa maksutonta tai normaalia edullisempaa.

Kulttuurikaveri-tukihenkilötoimintaa Lappajärvellä toteuttaa Aijjoos-toiminta. Kulttuurikavereita kutsutaankin myös Aijjoos ystäväksi tai Aijjoos-kaveriksi. Kulttuurikaverit voivat olla kulttuurin suurkuluttajia tai vasta-alkajia. Kulttuurikaverit ovat avuksi kaikille, joille kulttuuritapahtumaan lähtemisen kynnys on korkea, joita yksin lähteminen ei houkuttele tai joille se on vaikeaa.

Kulttuurikaveritoimintaa kutsutaan myös kulttuuriluotsitoiminnaksi. Tämä kulttuuriin osallistumista madaltava toimintamalli on huomioitu muun muassa kuntien HYTE-kertoimen kulttuuri-indikaattorissa, joka sisältyy kulttuurin TEAviisari-tiedonkeruun kysymyksiin.

7.7 Henkilökohtaiset kulttuurihyvinvointisuunnitelmat ja kulttuurikirjaaminen

Henkilökohtaisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman tai kulttuurisen henkilöprofiilin luomisen (RAI-LTC) avulla voidaan varmistaa yksilöllisten mieltymysten ja kiinnostusten huomioiminen sote-ympäristöissä asuvien ja palveluita paljon käyttävien arjessa. Henkilökohtainen kulttuurihyvinvointisuunnitelma laaditaan osana palvelu- ja hoitosuunnitelmia (PAHOSU). Suunnitelman toteutumista seurataan kulttuurikirjaamisella eli kirjaamalla kulttuuriseen toimintaan liittyvää asiakaskohtaista tietoa potilas- ja asiakastietokantoihin. Kirjata voi esimerkiksi taide- ja kulttuuritoimintaan liittyviä henkilökohtaisia toiveita, kulttuurista taustaa, kiinnostuksen kohteita ja mieltymyksiä sekä toiminnan aikana ja jälkeen tehtyjä havaintoja.

7.8 Kulttuurinen vanhustyö

Kulttuurinen vanhustyö on taiteen, taidetoiminnan, luovuuden ja kulttuurin tuomista eri tavoin osaksi vanhustyötä ja sen kehittämistä. Kulttuurisella vanhustyöllä tarkoitetaan kulttuuria ja luovuutta arvostavaa näkökulmaa, arvoja ja asennetta, jotka vaikuttavat suunnittelun, johtamisen, erilaisten käytänteiden sekä konkreettisen arjen toiminnan taustalla.

Kulttuurista vanhustyötä voivat olla toteuttamassa niin vanhustyön ammattilaiset, taiteen ja kulttuurin ammattilaiset kuin vapaaehtoiset. Kulttuurisessa vanhustyössä ikäihmisen kulttuuriset oikeudet tunnustetaan osaksi laadukasta ja omannäköistä elämää.

7.9 Ikäystävällinen kulttuuri

Ikäystävällisellä taiteella ja kulttuurilla tarkoitetaan ikääntyneet huomioivaa tai ikääntyneille kohdennettua kulttuuri- ja taidetoimintaa sekä -palveluja. Toiminta ja palvelut ovat saavutettavia ja esteettömiä, ja niitä viedään aktiivisesti myös heille, jotka eivät pääse perinteisten palveluiden äärelle. Ikäystävällinen taide ja kulttuuri tarjoaa mahdollisuuksia itse tekemiseen, osallistumiseen ja kokemiseen, eikä syrji mitään ikäryhmää.

7.10 Kulttuurikasvatussuunnitelmat

Kulttuurikasvatussuunnitelmia tehdään yleisimmin varhaiskasvatukseen ja peruskouluun. Kyseessä on suunnitelma siitä, miten kulttuuri-, taide- ja kulttuuriperintökasvatusta toteutetaan osana kasvatusta ja opetusta. Päiväkodit ja koulut tekevät myös kirjastojen kanssa yhteistyöohjelmia, joiden tavoitteena on monilukutaito ja lukutaidon ja -innon edistäminen. Kulttuurikasvatussuunnitelma pohjaa kunnan omaan kulttuuritarjontaan ja kulttuuriperintöön sekä lasten ja nuorten omaehtoiseen toimintaan. Kulttuurikasvatussuunnitelmat voivat koskea myös toista astetta, muita ikäryhmiä tai koko elämänkaarta.

7.11 100 minuuttia kulttuuria - kulttuurihyvinvointisuositus

Kulttuurihyvinvointisuunnitelmassa voidaan ottaa käyttöön myös kulttuurihyvinvointisuositus. Suosituksena voi olla esimerkiksi monessa kunnassa käytetty *100 minuuttia kulttuuria -kulttuurihyvinvointisuositus*. Jokaiselle ihmiselle suositellaan kulttuuriin ja taiteeseen osallistumista vähintään 100 minuutin ajan viikossa. Suositus koskee kaikenikäisiä ihmisiä. Jokaisella ihmisellä on vapaus itse määritellä, millaisesta sisällöstä hänen oma osallistumisensa kulttuuriin ja taiteeseen koostuu. Se voi koostua sekä taiteesta nauttimisesta kokijana että osallistumisesta taide- ja kulttuuritoimintaan tekijänä. Viikon aikana on hyvä tehdä molempia.

100 minuuttia kulttuuria -suosituksessa kulttuurilla ja taiteella tarkoitetaan toimintaa, jossa ihminen käyttää omaa luovuuttaan tai osallistuu luovaan toimintaan. Toiminta voi olla museossa, konsertissa tai teatterissa käymistä tai vaikka kirjan lukemista, kuorossa laulamista tai ohjattuun taidetoimintaan osallistumista. Kaiken ikäisille ihmisille tulee viestiä kulttuurin ja taiteen hyvää tekivistä vaikutuksista ja suositella harrastamaan niitä 100 minuuttia viikoittain.

Erityistä tukea osallistumiseensa tarvitsevien ihmisten mahdollisuuksista olla kulttuurin ja taiteen äärellä vähintään 100 minuuttia viikossa on huolehdittava. Tämä vaatii suunnittelua ja uudenlaista järjestämisvastuuta sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköissä. Työvälineeksi sopii monentyyppinen kulttuurikirjaaminen, kuten henkilökohtaiset kulttuurihyvinvointisuunnitelmat, Elämän puu -juliste tai kulttuurisen henkilöprofiilin luominen (RAI-LTC).

7.12 Harrastetakuu, harrastamisen Suomen malli ja harrastetuki

Harrastetakuu liittyy läheisesti niin YK:n lasten oikeuksia koskevaan yleissopimukseen kuin kansalliseen lainsäädäntöön. 2010-luvulla päivitettyissä liikunta- ja nuorisolaeissa painotetaan lasten ja nuorten harrastamisen tukemista, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Harrastetakuun tavoitteena on muotoilla

lakisääteisiä rakenteita ja prosesseja lasten ja nuorten kasvua tukevaksi ja vahvistavaksi toiminnaksi myös harrastamisen mahdollistamisen näkökulmasta.

Harrastetakuutoiminnan tarkoituksena on tarjota jokaiselle Lappajärveläiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus ainakin yhteen mieluisaan harrastamiseen erittäin edullisesti lähellä omaa elinympäristöä vapaa-ajallaan. Harrastetakuun avulla pyritään tavoittamaan vähän harrastavat tai kokonaan ilman harrastusta olevat lapset ja nuoret ja mahdollistamaan harrastamista sekä sosiaalisuutta vapaa-ajalle erilaisten tukitoimenpiteiden avulla.

Lappajärvellä on toteutettu vuodesta 2018 kunnan omaa harrastetakuumallia. Vuodesta 2021 lähtien Lappajärven kunnassa on toteutettu Harrastamisen Suomen mallia. Harrastamisen mahdollistamisen tueksi Lappajärvellä toteutetaan kouluaikana järjestettäviä kerhoja, vapaa-ajalla kunnan järjestämä alakouluikäisille suunnattu ilmainen liikkiskerho-toiminta, yläkouluikäisten ja toisen asteen opiskelijoiden liikkumisen harrasteseteli-toiminta sekä harrastetuki vähävaraisten perheiden lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastustoimintaan. Lappajärven kunta avustaa paikallisesti toimivia yhdistyksiä lasten ja nuorten vapaa-ajan harrastuksia tuottavia yhdistyksiä erillisen säännösten mukaan.

Harrastetuki on tarkoitettu rahallisesti vähävaraisessa tilanteessa oleville perheille, jotta lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus mahdollisimman yhdenvertaiseen vapaa-ajan harrastamiseen huomioiden liikuntaharrastamisen lisäksi myös kulttuuriharrastaminen. Harrastustukea myönnetään järjestettyyn ja säännölliseen harrastamiseen esimerkiksi lukukausi-, toimintamaksuihin tai lisensseihin. Toimintaan voidaan hakea myös ulkopuolisia lahjoituksia erilaisten tukikampanjoiden kautta Lappajärven kunnan kohdentaman avustuksen lisäksi.

7.13 Yhteistyömallit

Tärkeitä kulttuurihyvinvointitoiminnassa ovat myös ohjaus- ja yhteistyömallit, kuten erilaiset verkostot ja työryhmät. Eri toimijoiden (hyvinvointialue, kunnat, kolmas ja yksityinen sektori, kulttuurikenttä) nimeämät kulttuuri- tai kulttuurihyvinvointikoordinaattorit ja heidän verkostonsa ovat toimivia yhteistyömalleja.

Kohderyhmäkohtaista kulttuurihyvinvointiin keskittyvää yhteistyötä on suositeltavaa kehittää alueellisesti yli kuntarajojen, esimerkiksi ikäihmisten kulttuurihyvinvointiin tai kulttuuriseen nuorisotyöhön keskittyvä yhteistyö. Kuntien sisällä kulttuurihyvinvoinnin työryhmät tuovat yhteen eri alojen näkemyksiä ja edistävät yhteistyötä ja toiminnan suunnitelmallista, poikkihallinnollista toteuttamista.

Taikusydän on kulttuurihyvinvoinnin valtakunnallinen yhteistyöverkosto. Verkosto kehittää ja levittää ratkaisuja, joilla taide- ja kulttuurialan, sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteen ammattilaisten yhteistyö saadaan pysyväksi osaksi hyvinvointia edistäviä palveluita. Taikusydämen kokoaa tietopankkiinsa kulttuurihyvinvointiin liittyvää tietoa, julkaisuja, käytäntöjä ja hyviä toimintamalleja. Se viestii ja välittää tietoa kulttuurihyvinvointialan ajankohtaisista asioista, tutkimuksista, hankkeista sekä toimijoista. Verkosto koordinoi myös valtakunnallista tutkijaverkostoa.

Yhteistyön avulla levitetään hyviä käytäntöjä ja kehitetään uusia toimintamalleja. Verkosto toimii kehittämiskumppanina myös erilaisissa hankkeissa ja työryhmissä, järjestää kulttuurihyvinvoinnin tapahtumia sekä vaikuttaa päätöksentekoon ja asenteisiin. Verkoston asiantuntijat ja jäsenet ovat mukana useissa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen paikallisissa ja alueellisissa työryhmissä. Yhteistyötä tehdään valtakunnallisesti ja alueellisesti. Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakunnat muodostavat Taikusydämen Länsi-Suomen alueverkoston, jossa on tällä hetkellä 19 jäsentä, maakunnan liittojen lisäksi muun muassa kaupungeja, kuntia ja kulttuuri-toimijoita. Verkosto on avoin kaikille.

AILI on 13 kunnan kulttuuripalveluiden ja hyvinvointialueiden asiantuntijoiden muodostama verkosto, joka edistää ikääntyneiden kulttuuristen oikeuksien toteutumista hallintorakenteiden, ikäystävällisen kulttuurin sekä kulttuurisen vanhustyön näkökulmista. AILI toimii alustana yhteistyölle, keskusteluille, oppimiselle sekä

tiedon ja toimintamallien jakamiselle. Verkosto tarjoaa tärkeää vertaistukea ikäystävällisten kulttuuripalveluiden ja kulttuurisen vanhustyön parissa työskenteleville. Verkosto vahvistaa kunnissa toteutettavaa kulttuurista vanhustyötä sekä ikäystävällisiä kulttuuripalveluita kehittämällä näitä valtakunnallisesti.

7.14 Lahjoita lukuhetki -toimintamalli

Lahjoita lukuhetki on toimintamalli, joka toteutetaan kirjaston henkilökunnan, kirjaston asiakkaiden (vapaaehtoiset) ja hoivakotien välisenä yhteistyönä. Toiminta on matalan kynnyksen kulttuuripalvelua, jossa vapaaehtoinen lahjoittaa lukuhetken hoivakodissa asuvalle ikäihmiselle, joka ei pysty lukemaan, mutta kuuntelee mielellään. Näitä vapaaehtoisia kutsutaan myös lukuläheteiksi.

Lahjoita lukuhetki -toimintamalli on varioitavissa ja siitä onkin erilaisia versioita eri kunnissa. Kirjasto ohjaa ja perehdyttää vapaaehtoisia. Käytännön asiat, kuten kuinka usein, mihin aikaan ja monelleko henkilölle luetaan, sekä mahdolliset vaitiolovelvollisuussopimukset sovitaan toimijoitten välillä erikseen. Yleensä lukulähetti saa itse valita luettavan aineiston (runoja, novelleja, sanomalehtiä jne.). Kirjaston tehtävä on motivoida vapaaehtoisia, koordinoita ja kehittää palvelua sekä tarjota vinkkejä luettavasta sisällöstä.

Tavoitteena on torjua yksinäisyyttä, tukea vapaaehtoistoiminnan avulla sekä vapaaehtoisten että kuuntelijoiden aktiivisuutta ja edistää kirjallisuuden saatavuutta sellaisille asiakasryhmille, joiden mahdollisuudet nauttia kirjallisuudesta itsenäisesti ovat heikentyneet. Kirjallisuus toimii myös jäänrikkojana ja käynnistäjänä jutustelulle. Toiminnan keskiössä on ihmisten välinen kohtaaminen kirjallisuuden kautta.

Toimintamalli vastaa niiden ikäihmisten tarpeisiin, jotka eivät voi enää käyttää kirjaston palveluita omatoimisesti. Lukuhetket tuovat arkeen merkityksellisyyttä ja virkistystä. Lisäksi toimintamalli edistää eri toimialojen välistä yhteistyötä.

7.15 Taiteen ja kulttuurin menetelmiä ja toimintamalleja

Taide- ja kulttuurilähtöisessä toiminnassa hyödynnetään moninaisesti eri taiteenlajeja kaikkien väestöryhmien parissa. Taide- ja kulttuurilähtöinen toiminta voi olla esimerkiksi: *draamallista työskentelyä, luovaa kirjoittamista, liikkeellistä ja kehollista työskentelyä, tanssia, musiikillista työskentelyä ja musisointia, musiikin tietoista kuuntelua, työskentelyä kuvallisin menetelmin (esimerkiksi valokuvaus, maalaaminen, piirtäminen, muotoilu), käsitöitä, sosiaalista sirkusta, eri taidelajeja yhdistävää monitaiteista työskentelyä.*

Toimintaa tuotetaan usein työpajoina tai säännöllisinä harrastusryhminä. Toiminnalle tunnusomaista on matalan kynnyksen osallistumisen tukeminen, ryhmä- ja osallistujalähtöisyys, muokkautuvuus sekä taidemenetelmien moninainen käyttö.

Yhteisötaiteella tarkoitetaan taidetoimintaa, jossa taiteen tekemisen keskiössä ovat osallistujat, heidän muodostamansa yhteisö. Yhteisötaiteessa taidetta tehdään yhteisön ehdoilla, yhteisön jäsenten kanssa ja heitä varten. Taidetoiminnan mallina voi olla myös taide-esityksen tai näyttelyn tuominen esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asumispalveluihin ja laitoksiin.

Taiteilijaresidenssi sote-palveluissa on toimintamalli, jota toteutetaan yhdessä taiteilijoiden ja sosiaali- ja terveyspalvelujen kanssa. Se on pääsääntöisesti pitkäkestoista ja sopii erinomaisesti yhteisöille, joissa halutaan kehittää toimintakulttuuria ja työtapoja.

Työhyvinvointia tukevia taidelähtöisiä toimintamalleja hyödynnetään osana työyhteisöjen ja työterveyden palveluja. Niiden tavoitteena on vahvistaa henkilöstön työhyvinvointia- ja kykyä, tukea työyhteisön yhteishenkeä ja yhteistyötä sekä työntekijän yksilöllistä hyvinvointia.

7.16 Kulttuuripalvelutarjotin ja kulttuuripankki

Kulttuuripalvelutarjotin esittelee Etelä-Pohjanmaalla toimivien taiteen ja kulttuurin tekijöiden palveluita. Tarjotin on suunnattu erityisesti julkiselle puolelle kuten alueen kuntiin. Sisältöjen avulla voidaan tukea asukkaiden hyvinvointia taiteen ja kulttuurin keinoin. Palvelutarjottimelta löytyy eri kohderyhmille suunnattuja erilaisia osallistavia taidetyöpajoja, esityksiä, joita voidaan tilata erilaisiin toimintaympäristöihin, sekä eri kohteiden vierailukohteita ja opastettuja kierroksia. Kulttuuripalvelutarjottimen palvelut ovat siirtymässä Kulttuuripankkiin.

Kulttuuripankki on valtakunnallinen digitaalinen alusta taide- ja kulttuuripalveluiden tilaajille ja tuottajille. Taide- ja kulttuuritoimijat vievät palvelunsa alustalle, josta tilaajat voivat hankkia tarpeisiinsa sopivia kulttuuripalveluja. Kulttuuripankki siis kokoaa yhden näkymän taakse taiteen ja kulttuurin tekijät. Se inspiroi tutustumaan erilaisiin taiteen ja kulttuurin aloihin sekä ammattimaisiin tekijöihin ja laadukkaisiin palveluihin. Kulttuuripankki on väylä suoraan taiteen ja kulttuurin tekijöiltä tilaajille. Kulttuuripankille toivotaan laaja-alaista käyttöä.

8. Seuranta ja arviointi

Kulttuurihyvinvointisuunnitelmassa vastuu seurannasta ja arvioinnista on ensisijaisesti Lappajärven kunnalla, mutta kaikki kulttuurihyvinvointitoimintaa tuottavat tahot tekevät tässä työssä tiiviistä yhteistyötä kunnan kanssa. Seuranta- ja arviointityö voidaan kirjata järjestöillä ja kolmannen sektorin toimijoilla osaksi avustustoiminnan ehtoja.

Suunnitelman toteutumisesta raportoidaan kunnan hyvinvointikertomuksessa. Samoin seurantatiedot kirjataan TEAviisarin tiedonkeruuseen ja HYTE-raporttiin. Raportoinneista vastaa kunnan nimeämät henkilöt. Kunnan talousarvioon voidaan myös nostaa kulttuurihyvinvointisuunnitelmasta tavoitteita.

Seuranta, arviointia ja siihen liittyvää tiedonkeruuta kehitetään. Myös palveluita käyttävillä ja omaehtoisesti kulttuurisisältöjä tuottavilla ihmisillä tulee olla mahdollisuus osallistua arviointiin ja seurantatiedon tuottamiseen. Tiedonkeruussa ja arvioinnissa on suositeltavaa käyttää THL:n kehittämiä tiedonkeruumenetelmiä ja arviointityökaluja. Näistä esimerkkeinä THL:n osallisuuden kokemusta mittaava osallisuusindikaattori, osallisuutta edistävän toiminnan vaikutusmekanismeja selvittävä Pienet onnistumistarinat -arviointityökalu sekä vapaaehtoisen kulttuurikirjaamisen malli.

Lähteet:

[Etelä-Pohjanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma. Tietoa ja tukea kulttuurihyvinvoinnin hyvistä käytännöistä levitettäväksi Etelä-Pohjanmaalla.](#)

[Kulttuurihyvinvointitoiminta on vahvistunut edelleen kunnissa](#)

[Kulttuuripankki](#)

[Laki kuntien kulttuuritoiminnasta](#)

[Lilja-Viherlampi, L-M.; Rosenlöf, A-M. 2019. Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa I. Tanskanen. \(toim.\) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 20–39.](#)

[Mikä ihmeen hyte? Luottamushenkilöopas hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Kuntaliitto 2025.](#)

[Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20.](#)

[Sitran kulttuurihyvinvoinnin tietokortit](#)

[Seinäjoen kaupungin K65 Kulttuurihyvinvointisuunnitelma ikääntyneille](#)

[Suositus taiteen ja kulttuurin saatavuuden ja saavutettavuuden parantamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa. Opetus- ja kulttuuriministeriö & Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.](#)

[Taide keskellä arkea! Etelä-Pohjanmaan kulttuurihyvinvoinnin selvitys 2015–2020. 2021.](#)

[Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Houni, Turpeinen, Vuolasto. 2020.](#)

[Taikusydän](#)

[TEAvisari, THL 2022.](#)

[WHO:n raportin suomenkielinen tiivistelmä](#)

Hyvinvoinnin edistämisen erillisohjelmat ja -suunnitelmat Lappajärven kunnassa

Liite 1

- [Etelä-Pohjanmaan hyvinvointikertomus 2021 ja hyvinvointisuunnitelma 2022–2025](#)
- [Hyvinvoinnin edistäminen – Lappajärven kunnan vuosiraportti 2024](#)
- [Lasten ja nuorten maakunnallinen hyvinvointisuunnitelma](#)
- Lappajärven kunnan kuntastrategia 2025
- Lappajärven kunnan osallisuusohjelma, hyväksytty 2022
- Lappajärven kunnan elinkeinopoliittinen ohjelma 2017–2021
- Lappajärven vapaa-aikatoimen strategia 2014–2020
- Lappajärven kunnan liikenneturvallisuussuunnitelma
- Varhaiskasvatussuunnitelma 2022; Alajärven, Lappajärven ja Vimpelin paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, hyväksytty 17.8.2022
- Opiskeluhoitosuunnitelmat, perusopetus ja lukiokoulutus
- Muut esi-, perus- ja lukio-opetuksen suunnitelmat
- Lappajärven kunnan tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmat 2017 ja 2023
- Lappajärven kunnan maahanmuuttostrategia ja kotouttamisohjelma 2016; Järvisseudun kotouttamisohjelma 2023–2026
- Lasten ja nuorten maakunnallinen hyvinvointisuunnitelma 2022, Toimenpiteet Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue, Toimenpideoio Järvi-Pohjanmaa (hyvök 17.8.2022)
- Mielenterveys- ja päihdeohjelma 2018–2020; Järvi-Pohjanmaan päihde- ja mielenterveysstrategia 2020–2023
- Monipaikkaisuusselvitys 2022
- Ikäpoliittinen ohjelma vuosille 2016–2020
- Vammaispoliittinen ohjelma vuosille 2017–2020
- Perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyn toimintaohjelma 2015
- Työterveyshuollon toimintasuunnitelma (tehdään vuosittain)
- Lappajärven kunnan työsuojelun toimintaohjelma 2017

Kirjasto

Järvilakeuden kansalaisopisto, sen laaja kurssitoiminta ja harrasteryhmät, teatteritaiteen taiteen perusopetus

Kulttuuriperintö:

Lappajärven museo
Kalastusmuseo (tulossa)
Lappajärven kirkko
Lappajärvi-seura

Luonnonperintö:

Meteoriittikeskus
Virtuaalimatkat asteroidivyöhykkeelle ja Lappajärven syntyhetkeen
Kivinäyttely/Kivitippu
Kivinäyttely/Onnintupa

Kuvataiteet:

Kirjaston näyttelytoiminta
Onnintuvan kesänäyttelyt
Ateljee Autio
Navettagalleria/Pentti Yli-Kojola
Ateljeeri Lehtiniemi
Galleria Villa Wanhala
Vuosimiljoonat-veistossarja
Julkiset muistomerkit
Yksittäiset kuvataiteilijat (Ritva Lindberg, Markku-Tapani Hakala, Heli Rintamäki, Tuomo Lehtiniemi jne.)

Musiikki:

Härmänmaan musiikkiopisto (taiteen perusopetus)
Lappajärven bänditila
Kulttuuriyhdistys Karikko ry
Alajärven seurakunta/Lappajärven alue
Geo Events ry
Itäkylän mieslaulajat
Nissin kööri
Seurakunnan kuorot
Yksittäiset laulajat ja soittajat

Kädentaidot:

Lappajärven Verho- ja Mattotalo
Lappajärven Värjäämö
Suomen Lanka
Kädentaitojen harrastajat

Teatteri:

Lappajärven kesäteatteri Oy
Kulttuuriyhdistys Karikko ry

Kraatterijärvi Geoparkin luontokohteet:

Kanavapuiston esteetön kulttuuriluontopolku
Vanhavuoren retkeilyreitti
Ammeskallion retkeilyreitti
Pihlajalammen retkeilyreitti
Vuorenkurun kallioalue
Kukkulanmäen kuntorata
Kärnäiittilouhos
Peuraneva
Haikaranneva
Lainekallio muinaisranta
Tapolanvuoren näkötorni
Hanhivuoren laavun retkeilyreitti
Kärnän laavu
Matinharjun laavu

Muita toimijoita:

Aijoos-toiminta
Eläkeliitto
Karvalan nuorisoseura
Lappajärven nuorisoseura
Itäkylän nuorisoseura
Unski kyläkahvila
Itäkylän maa- ja kotitalousseura ry + kylätalo
Tarvolan kyläyhdistys ry + kylätalo
Länsirannan kyläyhdistys ry
Kärnän kyläyhdistys ry + kylätalo

Nuorisotyö:

Nuorisotila/Meidän tila
Hengis
Nuorisofoorumi
Etsivä nuorisotyö
Lappajärven 4H-yhdistys
Mannerheimin lastensuojeluliiton Lappajärven osasto

Tanssi:

Väkitukko
Veikottarien tanssiryhmät

Liikuntapaikat:

Luontoliikuntakohteet (laavut, retkeily- ja vaellusreitit, luontopolut, melontareitit)
Liikuntahalli Lappis-areena
Kuntosalit (Nissi ja Itäkylä)
Liikuntasalit eri kylissä
Yleisharrastetila
Tenniskenttä
Pesäpallokenttä
Yleisurheilukenttä
Luistelukenttä
Jääkiekkokaukalot eri kylissä
Uimarannat eri kylissä
Uima-avannot eri kylissä
Hiihtoladut
Beach volley -kentät
Frisbeegolfradat
Palloilukenttä
Koripallokenttä
Judosali/Painisali
Ratsastuskenttä
Kuntoradat eri kylissä
Kuntoportaat
Jäärata (luistelu, hiihto, pyöräily)
Moottorirata
Ampumarata (sisä- ja ulkorata)
Ulkokuntosali
Golfkenttä

Liikuntatoiminta eri lajeissa:

golf, ammunta, ratsastus, urheiluautoilu, urheilukalastus, hiihto, soutu, jalkapallo, jääkiekko, luistelu, judo, paini, pesäpallo, yleisurheilu, frisbeegolf, voimistelu, tanssi, avantouinti

Kuntoliikkumiskampanjat:

mestarihiihtely, mestaripyöräily, postilaatikkopyöräily, kuntoneliö

Toimijat:

Lappajärven Veikot ry
Lappajärven Veikot ry:n hiihto ja soutujaosto
Lappajärven Veikot ry:n jalkapallojaosto
Lappajärven Veikot ry:n judojaosto
Lappajärven Veikot ry:n painijaosto
Lappajärven Veikot ry:n pesäpallojaosto
Lappajärven Veikot ry:n yleisurheilujaosto
Järviseudun Golfseura ry
Lappajärven Ampujat ry
Lappajärven Ratsastajat ry
Lappajärven Urheiluautoilijat ry
Lappajärven Urheilukalastajat ry
Lappajärven Veikottaret ry

Taiteen ja kulttuurin vaikutukset

Liite 4

Kulttuurin ja taiteen vaikutukset näkyvät yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla. Vaikutukset voivat kytkeytyä toisiinsa eri tasoilla ja olla välittömiä tai välillisiä.

Taiteen ja kulttuurin vaikutukset yksilöön

Ahdistuksen ja kivun vähentyminen • Aistien aktivoituminen • Aivojen kuntoutus • Aivoterveysten edistäminen • Aktiivisen kansalaisuuden edistäminen • Elinikäisen oppimisen taitojen vahvistuminen • Elämän epävarmuuden ja asioiden monitulkintaisuuden sietäminen • Elämänlaadun parantuminen • Empatiakyvyn lisääntyminen • Fyysisen aktiivisuuden lisääntyminen • Hoitojen sivuvaikutusten vähentyminen • Inhimillisen moninaisuuden ja erilaisuuden hyväksyminen • Itsetuntemuksen lisääntyminen • Kehotietoisuuden ja kehollisuuden vahvistuminen • Keskittymiskyvyn lisääntyminen • Koetun terveyden parantuminen • Kognitiivisten taitojen kehittyminen • Kriittisen ajattelun kehittyminen • Luontoyhteyden vahvistuminen • Masennusoireiden lieveneminen • Merkityksellisyyden kokemusten lisääntyminen • Mielen hyvinvoinnin edistäminen • Mielen sairauksien hoito ja hallinta • Mielikuvituksen kehittyminen • Muistisairauksien ehkäisy • Neurologisten häiriöiden hoito ja hallinta • Osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden kokemuksen vahvistuminen • Sosiaalisen kanssakäymisen lisääntyminen • Stressin vähentyminen • Traumojen käsittely • Tunnetaitojen ja sosiaalisten taitojen kehittyminen • Veren glukoositasojen kontrolloinnin helpottuminen • Verenpaineen ja sykkeen alentuminen • Yhteyden kokemuksen luominen • Yksinäisyyden ennaltaehkäisy.

Taiteen ja kulttuurin vaikutukset yhteisöön

• Dialogin mahdollistuminen • Hoitoympäristöjen kehittyminen • Kotoutumisen edistäminen • Kulttuurien välisen kohtaamisen edistäminen • Kulttuuriperinnön ja kulttuuri-identiteetin vahvistuminen • Sosiaalisen pääoman lisääntyminen • Tiedon ja ymmärryksen lisääntyminen • Turvallisempien tilojen luominen • Työhyvinvointi ja organisaatioiden kehitys • Työuupumuksen ennaltaehkäisy • Kulttuuristen ja sosiaalisten kytkösten vahvistuminen • Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen • Paikallisyhteisöjen, alueiden ja kaupunkien kehitys • Valtaistuminen • Yhteisöllisyyden ja kuulemisen kokemusten vahvistuminen • Yksinäisyyden, syrjäytymisen ja itsemurhien ennaltaehkäisy • Ympäristön viihtyisyyden ja turvallisuuden edistäminen.

Taiteen ja kulttuurin vaikutukset yhteiskuntaan

• Ekososiaalisen sivistyksen lisääntyminen • Epäsuorat ja välilliset vaikutukset talouden kokonaiskehitykseen • Kriittisen tarkastelun ja keskustelun lisääntyminen • Kulttuuriperinnön vaaliminen • Pahoinvoinnin vähentyminen • Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventuminen • Ihmisen, eläinten ja luonnon välisen yhteyden vahvistuminen • Kestävän kehityksen edistäminen • Työllisyys • Yhteiskunnallisen tasa-arvon ja kokonaisuhyvinvoinnin lisääntyminen • Yhteiskunnallisten epäkohtien esiintuominen